

ВІСТНИК

(Nachrichtenblatt
des Bundes
zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить що тижня в неділю.

Річна передплата виносить 15 К., 15 Мар., 3 Дол., 6 рублів,
піврічна 8 К., 3 рублі, квартальна 4 К. 50 сот., 1.75 руб.

Ціна сього числа 40 сот., 15 коп.

Редагує Комітет.

Видає і відповідає за редакцію: Микола Троцький.

Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19.

Адміністрація: Tür 6. Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в ніяку переписку.

III рік. Ч. 65.

Відень, 19 падолиста 1916.

Ч. 125.

Маніфест Української Парляментарної Репрезентації до українського народу галицької й володимирської землі.

Український Народе Галицької Землі!

Дня 5 падолиста с. р. оголошено цісарське письмо, яким заповіджено, що коронний край, званий Галичиною, має дістати таку широку автономію (самоуправу), щоб тільки те належало до Відня, що торкаєть ся всеї Австрії (як військо, залізниця, почти й телеграфи, митово-торговельні справи і т. д.). Всеї-ж інші краєві справи — господарські, просвітні й національні (язикові) — мали-б належати на будуче до краєвого сойму у Львові.

Не парламент у Відні, вибраний на основі загального й рівного виборчого права, але галицький куріальний сойм з польською та панською більшістю мав би на будуче рішати про всі найважнійші для нас справи, мав би на будуче надавати нам закони, мав би сам ухвалювати, хто і які платить податки та на що, — чи на народні й на українські, чи може на чужі нам ціли — наші гроші зуживати. Отже замкнено-б нам на будуче дорогу виволікти свої кривди й поведенне наших противників з нами перед лице цілої Австрії й цілого світа; не було-б уже для нас найвищого народнього трибуналу — народнього парляменту у Відні, щоб там вкоротити всяку самоволю проти нас, щоб там заступати наші народні потреби та впімнути ся там за кривду народу й за свої народні права. Мають нас виключити з австрійського парляменту, а віддати в руки галицького сойму,

Мають нам замкнути відклик до міністрів і до найвищих трибуналів у Відні, а найвищі власти для нас могли-б на будуче бути в краю, в руках наших противників. Отже повстане з нашого краю неначєб друга польська держава побіч відновленого польського королівства, тільки з сею головною ріжницею, що її королем буде цісарь Австрії.

Розбори Польщі й прилученне нашого краю до Австрії цісаревою Марією Тересою та її сином Йосифом II повитав наш народ яко своє визволенне

яко проблеск кращої будуччини. Перші наші австрійські володарі облегчили долю нашого народу,

помогли нам двинути свою просвіту, а 1848 рік приніс нам першу надію на рівноправність українського народу з иншими народами Австрії та на те, що ми в своїм краю, українській Галичині, станемо раз своїми господарями у своїйже хаті, — себто, що ми одержимо свою власну управу зі своїм українським соймом у Львові. Наша „Головна Рада“, яку заснували наші діди в 1848 р., проголосила, що ми окремий від Поляків народ і що хочемо мати свій окремий край зі своїм окремиим соймом. Наші перші послы в австрійським державнім соймі 1848—1849 р. піднесли також отсе домаганне й доборолы ся того, що 1849 р. цісарське правительство рішило вже було поділити край Галичину на дві части, з котрих східна була-б українським краєм. В останній хвилі, коли патент про поділ вже був підписаний цісарем, вдало ся нашим противникам спинити його проголошенне.

В кільканадцять літ потім зрослы сили наших противників так, що при наданню автономії краям і устанавленню соймів нас віддано в їх руки. Через корисне для них куріальне виборче право головну силу в соймі загорнули польські пани, а голос української меншости лунав там без послуху. За 50 літ отсеї автономії краю весілы наші противники так зміцнити свою силу в його управі, що перед виборчою реформою для парляменту, коли і в парляменті ми майже не мали своїх заступників, наш народ знову став попадати в давню неволю.

Виборча реформа до парляменту з 1907 р. була великим поступом в політичнім положенню нашого народу. Загальне, рівне, тайне й безпосереднє виборче право уможливило Українцям післати три десятки своїх послів до парляменту, де вони добилы ся того, що нам ставало вільнійше дихати в краю,

що обіцяно нам університет і що вкінці ми 1914 р.

здобули виборчу реформу до сойму. Отся соймова виборча реформа, хоч не касує курій і хоч признає нам несправедливо малу пайку послів, забезпечує одначе нам 62 українських мандатів до сойму. Маючи стільки певних послів у соймі, а рівночасно опираючи ся о парламент, ми могли мати надію, що недалекий час нашого визволення з польської опіки, недалекий час поділу краю і недалекий час української національної автономії.

І тому то, як вибухла світова війна, наш український народ у Галичині поспішив з пожертвуванням під прапори Австрії і в лави Українських Січових Стрільців — в надії, що може вдасть ся нам визволити з московської неволі та збудувати вільну велику Україну, а вже що найменше, що за своє жертвування й за ріки своєї крові дістане наш народ свою автономію (самоуправу), свій український край в межах Австрії.

Оголошена дня 5 с. м. заповідь вилучення Галичини та поширення автономії сього краю завдає всім тим надіям українського народу на самоуправу тяжкий удар і зміцняє силу наших противників над нами. Отся заповідь відокремлення Галичини стоїть також у суперечности з тим, що до останніх днів обіщувало дотеперішнім нашим провідникам австрійське правительство. В нашім змаганню до визволення з чужої опіки відкидає нас отся заповідь знову сильно назад і позбавляє нас сих прав і того зміцнення, які дало нам загальне, рівне, безпосереднє й тайне виборче право до парламенту.

А чейже перед Богом і перед людьми має наш український народ право до того, щоб він був господарем у своїй власній хаті та щоб над ним не старшували чужі люде. Від тисячі літ Галичина се наш український край; більше тисячі років ми в нїм живемо й тисяча літ добігає, як св. Володимир Великий із золотоверхого Києва наш край охрестив. В нашій галицькій волости — в Перемишлі, в Теробовлі, в Галичі та Львові — володіли-ж чейже наші славні князі й королі: Василько і Володарь, Ярослав Осмомисл і Роман Самодержець, король Данило, його син Лев і король Юрій. Ба, навіть опісля, коли наша Галичина прийшла під Польщу, творила вона в польській державі окрему провінцію. Не яко часть Польщі, а яко спадщину по колишніх наших галицько-володимирських князях і королях прилучила австрійська цїсарева Марія Тереса нашу землю до Австрії. І тому ми маємо історичне давнє право на те, щоб творити окремий український край, щоб нас не лучено з польськими землями в одно та щоб нас не віддавано під польське верховодство.

До сього маємо ми й природне право, бо до нинішнього дня творить наш народ подавляючу більшість населення нашої землі та працею своїх рук і потом свого чола в першім ряді він удержує всі уряди, суди, школи, публичні будови й загалом увесь устрій на своїй землі. Навіть ті податки, які платять чужі багаті на нашій землі, ідуть з праці рук українського робітника, що оброблює панські лани, рубає панські ліси, добуває нафту чи земний віск з землі та працює по фабриках. А се дав нам право бути політичними господарями своєї землі.

І тому проти заповідженого вилучення Галичини, що вийшло-б на користь польського панування над українським народом, увесь наш народ мусить підняти однодушний голос спротиву.

Український Народе Галицької Землі!
Українська парламентарна репрезентація заложила вже в імени українського народу рішучий протест проти наміреного перевороту, а всі українські послы з Галичини без ріжниць партій злучили ся супроти грізної небезпеки в одну солідарну громаду й утворили одноцільну „Українську Парляментарну Репрезентацію“. Так зєдинена й зорганізована українська парламентарна репрезентація доложить всіх сил і заходів, щоб відвернути небезпеку, спинити навалу та направити лихо.

Український Народе!

Черга тепер на Тебе згуртувати ся солідарно й однодушно довкола своїх парламентарних заступників і підняти від себе рішучий голос протесту цілого краю, всього народу. Вистерігаючи ся всяких вибухів зневіри чи огірчення та всяких необдуманих кроків, які наші вороги використали-б лише, щоб нас оклеветати, нехай увесь наш народ згуртуєть ся до спокійної, розважної, але рішучої, солідарної й неугнутої правної боротьби. Нехай залунає голос наших громад, товариств, організацій, станів і т. д. заявами й петиціями до Монарха та до правительства, які належить надсилати на руки „Української Парляментарної Репрезентації“ у Відні, що предложить їх, де треба.

Скажїм правительству всі з цілого краю, з найменшого навіть села, та просїм Монарха, щоб не розширювано автономії галицького сойму, але щоб ми zostали ся при Австрії та при парламенті у Відні, — а щоб натоміць поділено наш край і дано нам наш український сойм у Львові. Скажїм Монархови й правительству, що сповненне наших домагань ми заслужили смертю, кровю й калїцтвом соток тисяч наших синів, братів, мужів і батьків, руїною нашого краю, згарищами наших сіл, неволею засланих на Сибір і терпіннями наших жінок і дітей.

Український Народе!

Хвиля тепер тяжка й переломова! Небезпека грізна! В тій небезпеці йдїть усі за прикладом Ваших послів і гуртуйте ся до народної оборони! Лише в єдности, карности й незломности наша вся надія і наше спасенне.

Геть з відокремленням Галичини!

Не хочемо польської автономії на нашій землі!

Хочемо мати, як дотепер, своїх послів у віденськїм парламенті!

Домагаємо ся поділу краю й українського сойму для української землі в межах Австрії!

У Відні, дня 8 падолиста 1916.

За „Українську Парляментарну Репрезентацію“:

Юліян Романчук, голова; др. Лев Бачинський, містоголова; др. Євген Петрушевич, містоголова; др. Льонгїн Целельський, секретарь; др. Кирило Трильовський, Володимир Сїналевич, др. Микола Лагодинський, члени Парляментарної Комісії.

Українська парламентарна репрезентація.

З приводу відокремлення Галичини.

На засіданню Загальної Української Ради з дня 1 падолиста 1916 р. дискутовано над поголосками про намірену зміну правно-державного становища Галичини та прийнято до відома намір парламентарної репрезентації українських послів з Галичини й Буковини вислати до президента

міністрів д-ра Кербера депутацію й зажадати вияснення щодо намірів правительства в українській справі.

Дня 2 падолиста відбули ся в парламенті під проводом д-ра Костя Левицького збори українських послів з Галичини й Буковини, на яких ухвалено вислати до президента міністрів у повищій справі депутацію, в склад котрої вибрано п. д-ра Костя Левицького, Романчука, д-ра Петрушевича, д-ра Евгена Левицького, д-ра Льва Бачинського й Миколу Спинула.

Сю депутацію прийняв президент міністрів дня 4 падолиста, а про перебіг послухання подали львівські українські часописи в дописи з Відня такі інформації.

Авдієнція тривала півтора години.

Представив депутацію новому премерови віцепр. парламенту Романчук, після чого п. др. Кость Левицький виложив справу, яка спонукала загальну українську парламентарну репрезентацію домогати ся розмови з шефом нового правительства.

Ми довідали ся з авторитативного джерела, — казав др. Кость Левицький, — що незабаром мають появили ся маніфести, якими маєть ся реституувати Польщу, а Галичина має дістати дуже широку автономію. Загальна українська репрезентація мусить перш усього застеретти ся проти того, щоб в такій важній справі рішало ся про нас без нас. (Тут кілька рядків сконфісовано). Ми все стояли на погляді, що український народ може свобідно розвинути ся тільки в тісній злучі з сею державою, і ми не тільки були і є противниками поширення галицької автономії, в котрій Поляки мають перевагу, але ждали й жадаємо, щоб край поділено на часть польську й українську й щоб історичні й етнографічно українські землі віддано під національну українську самоуправу. Проголошення відокремлення Галичини стає не тільки на перешкоді здійсненню сих єдино справедливих і корисних для держави домагань, але видає увесь український народ у Галичині на поталу його національному противникови (знову сконфісовано кілька рядків). Поважно занепокоєні, домагаємо ся рішучого вияснення зі сторони правительства.

По сій промові, яка містила в собі рішучий протест проти намірених реформ, забрав слово др. Кербер, переказуючи точно зміст маніфестів і відручного письма в справі Галичини, які мали в пресі появили ся щойно найближшої днини, після чого став доказувати, що відокремлення Галичини не рівнозначне з виданнем на поталу українського елемента. Він одержав мандат до предложення дотичних конкретних внесень щодо унормування відносин у будучій Галичині й буде в можности знайти „гарантії й кавтелі“, які забезпечуть українське населення перед національним поневоленем. Він сам є тільки щойно два дні при кермі правительства й не може входити в подробности акту, підготовленого в цілости його попередником. Він мусить тільки спростувати погляд депутації, немов то постанову про вилучення Галичини умовлено наперед з польською стороною з поминенням української. Таких пересправ не було (?), а постанови вийшли з вищих кругів під впливом розвитку воєнних подій.

По сих ревелациях д-ра Кербера розпочала ся оживлена, подекуди дуже гаряча дебата, в якій взяли участь усі члени депутації і в якій підношено, що обітниця, ніби в новій відокремленій Галичині можна забезпечити українську національність гарантіями й кавтелями, не мають для нас реальної вартости, бо наш досвід довгого співжиття з Поляками доказує, що над гарантіями й кавтелями польська більшість звикла переходити до дневного порядку, а центральна державна власть, яка вже тепер не могла собі дати ради в автономній Галичині з верховодячою польською стороною, тим менше зможе інгерувати у відокремленій Галичині, коли не лиш фактично, а й правно її вплив зведеть ся до нулі. Український народ потерпів найбільше в часі сеї війни, — зложив великі жертви майна й крові, вислав на місце бою свої легіони (тут сконфісовано більший уступ).

Др. Кербер вислухав уважно всіх виводів речників українського народу та пробував їх успокоювати, але се, очевидно, не мало й не могло мати успіху. Результат депутації такий, що др. Кербер на рішучі домагання заявив, що протест і мотиви депутації перекаже на найвищій місці.

Ще дня 4 падолиста на нараді української парламентарної репрезентації, перед авдієнцією в президента міністрів, ухвалено отсю резолюцію, оголошену у віденських німецьких часописах, а потому повторену українськими часописами у Львові:

„З огляду на вісти з авторитативних джерел про намірене нове упорядкування державно-правних відносин у Галичині в напрямі розширення краюї автономії зглядно відокремлення сього коронного краю — українська парламентарна репрезентація в імені українського народу Австрії рішучо застерігаєть ся проти всякої зміни в сїм змислі, уважає її за найнебезпечнішу для українського народу, як також за крайню шкідливу для австро-угорської монархії, застерігаєть ся з найбільшим натиском проти того, що таке нове упорядкування переводить ся без порозуміння з українською нацією. Поручаєть ся президії безпроводочно повідомити всі міродатні круги монархії про одноцільне становище цілого українського народу в сій справі“.

В дні оголошення маніфестів у польській справі, себто 5 падолиста, на спільнім засіданню галицько-українських парламентарних клубів (національно-демократичного й радикального) президії обох клубів зложили свої президіяльні мандати, а в дальшій ході засідання під проводом найстаршого віком Романчука ухвалено скликати на день 7 падолиста пленарне засідання (без Буковинців) у цілі прийняття державноправного застереження в справі відокремлення Галичини.

Се засідання відбуло ся під проводом Романчука й на нім пос. др. Кость Левицький подав докладне звіттє про переговори з правительством під час війни, при чім з натиском зазначив, що попередній президент міністрів гр. Штірк більше разів — останній раз 10 жовтня с. р. — запевняв про незмінне рішення міродатних державних чинників уконституувати східну Галичину як окремі коронний край з українською автономією.

По оживленій дебаті порішено одногосно отсе врочисте правне застереження:

„Наш рідний край, Королівство Галичину й Володимирію прилучено до австро-угорської монархії на основі діичних прав Габсбурзької династії. Через пізнійше прилучення польських областей: вел. князівства Краківського й князівств Освенцімського й Заторського до сього українського Королівства злучено два національно й історично ріжні краї в один коронний край і таким чином штучним способом утворено панування польської більшости над українським народом Галичини й Володимирії.“

„Український народ Австрії ніколи не признав сеї єдности краю, навпаки все проти неї врочисто й рішучо протестував і стоєв непохитно при природнім праві автономії своєї національної території.“

„Тому заповіджене відокремлення Галичини нарушує найглибше історичні, як також уже набуті права українського народу й видає четвертий з черги щодо великости народ держави під необмежене панування його національного противника.“

Український народ ніколи не признаєть відокремлення Галичини під польським пануванням і ніколи не зречеть ся права автономії своєї національної території й утворення окремого українського коронного краю в рамках Австрії“.

„Положення, утворене заповідженим відокремленням Галичини, — читаємо в комунікаті секретаріату української парламентарної репрезентації, — спричинило тіснійший звязок українських партій Галичини.“

„Дня 8. XI відбули ся засідання обох українських клю-

бів (національно-демократичного й радикального). Обидва клуби одногосно рішили з огляду на загрожене положення українського народу розв'язати ся й утворити спільну на основі найстрожшої солідарності всіх українських послів і членів палати панів оперту клубову організацію під назвою „Українська Парляментарна Репрезентація“. Перед розв'язанням нац.-дем. клуб рішив відкликати з Загальної Української Ради своїх делегатів. Безпосередньо після цього відбуло ся під проводом віцепрезидента палати послів Юліана Романчука яко президента з віку спільне засідання обох фракцій, на яким заложено нову організацію. Новозорганізована репрезентація вибрала головою через аклямацію Юліана Романчука, заступниками голови д-ра Евгена Петрушевича й д-ра Льва Бачинського, секретарем д-ра Льонгіна Цегельського, дальшими членами парламентарної комісії д-ра Евгена Левицького (пізніше зрезинував) і д-ра Кирила Трильовського, а їх заступниками Володимира Сінгалевича і д-ра Миколу Лагодинського. По уконститууванню рішено видати маніфест до українського народу з зазивом зєдинити ся в цілі національної оборони довкола парламентарної репрезентації. Неприсутній український соц.-дем. посол Семен Вітик запевнив своє приступлення до нового клубу.

Як бачимо, до нової формації української парламентарної репрезентації не входять українські посли з Буковини.

Провідник буковинських Українців і віцепрезидент Загальної Української Ради, п. Микола Василько, який перебуває тепер як хорий в Берліні, також зайняв становище супроти подій в письмі до президента Ради, д-ра Костя Левицького, яке появило ся з початку у „Wiedeńsk-im Kurjer-i Polsk-im“, а потім у німецьких і українських часописах. Ось зміст цього письма:

„Берлін, 5 падолиста 1916. Пане Президенте, Високоповажаний Приятелю! Заложення Загальної Української Ради мало на цілі за згодою нашого й німецького правительства працювати над підготовленням визволення наших українських братів, а також справити відносини нашого українського населення в Австрії, в признанню його розвитку й відповідно до його традиційних почувань для династії монархії, в приміненню до мілітарних інтересів центральних держав, на всю будучність на властивий шлях на основі досвідів сеї війни. Оголошений 5 с. м. за порозумінням обох монархів маніфест про утворення польського королівства, котрий в сей твір втягає великі області, які під історичним і державно-правним оглядом українські, й має на увазі втягнення ще дальших чисто українських російських губерній, які тепер це лежать у воєнній області союзних військ, далі звернене його Великістю — нашим достойним цісарем до австрійського президента міністрів, так само 5 с. м. оголошене відручне письмо, що автономію, яку має надати ся краєви Галичині, відносить також до будучности мільонів австрійських Українців, — роблять діяльність нашої З. У. Р. зовсім ілюзоричною. Одначе маємо тут діло з рішенням монархів. З огляду на се мове незмінне переконання я на найближшій засіданню З. У. Р. поставив би внесення на її розв'язання. На жаль мій дуже ослаблений стан здоровля стоїть на перешкодї сьому намірови, тому мушу обмежити ся на те, щоб зголосити у Вас, Високоповажаний Пане Президенте й Дорогий Приятелю, моє особисте виступлення з президії З. У. Р., і складаю отсим поручене мені легальними заступниками нації становище віцепрезидента. Доки мав я промінь надії, що займаю се становище для охорони моїх мандантів, видержував я наперекір всім трудностям, не зважаючи на фізичну слабкість. Нині наповняє мене непохитне переконання, що я і ціла З. У. Р. зайві. З просьбою повідомити зараз З. У. Р. про се письмо — уступаю з Вашого круга з тяжким і зломним серцем. З вірним привітом *Микола Василько*.“

Ухвалений на засіданню української парламентарної репрезентації з дня 13. XI. 1916. маніфест до українського народу з приводу відокремлення Галичини наведено вище.

Росія та Сербія.

(Продовження)*

Листування молдавського господаря Іпсиланти з Петербургом не лишило ся без впливу на царську дипломатію, яка рішила енергічніше взяти ся за сербську справу та з сею метою післала за Дунай свого хитрого агента Родофінка, котрого не без причини Гопчевіч назвав „злим демоном“ своєї батьківщини.

Одначе хитрий Грек Родофінк не був першим царським інтригантом на сербським ґрунті. Він мав вже одного попередника італійського походження — маркіза Паулюччі, котрого вислала Росія до Сербії для зловлення Кара Джорджія в царські сіті.

Річ у тім, що вже в 1870 р. з приводу російсько-турецької війни царат опинив ся у ближшій контактї з Сербією. Тоді саме трохи царського війська з того, яке вже добре заакліматизувало ся в Молдавії, вислано під проводом генерала Ісаєва на поміч Сербам. Кара Джордже ставив ся до сербського русофільства, як і російського заманювання, дуже холодно та з великою резервою, не зважаючи на всілякі заходи з боку петербурзького кабінету. Отже маркіз Паулюччі мав здобути його симпатії й довіре для „визвольної місії“ Росії в Сербії.

Для характеристики царської дипломатичної роботи на Балкані дуже цікавий лист Паулюччі до бар. Будберга, тодішнього (1807) російського міністра заграничних справ, в яким Паулюччі повідомляє сього останнього про першу особисту стрічу з сербським провідником і про те, як він його здобував для русофільської орієнтації. Насамперед Паулюччі констатує, що йому чимало треба було витратити енергії на зломання неприхильної байдужности Кара Джорджія до себе яко представника Росії. Одначе найцікавішим є те місце листу Паулюччі, де він пише про те, як переконував сербського провідника про незвичайну користь для Сербії з царського протекторату. „Коли я таким чином — каже Паулюччі — розбив гарний погляд, який Кара Джордже мів мати про Австрію, а начеркнув йому чудовогарний малюнок справжньої лояльности, котрою відзначається наш двір, — я згадав про віру, мову, звичаї, як і саму війну, яку Москалі та Серби ведуть проти Туреччини, про спільні інтереси, нарешті про докази доброзичливости нашого шляхотного царя до Сербів, з яких я саме згадав ті, коли наслідком знаменитого співділання частини нашого війська визволено самого Миленка, замкненого через 17 днів у таборі біля Штубіку. Все се зробило таке вражіння на Кара Джорджія, що він рішучо заявив, що більше не хоче вже чути про Австрію й цілком повірить ся протекторови його Імператорської Великості“ (ст. 77).

Вислідом заходів Паулюччі була тайна російсько-сербська умова (з 28. V. 1807 р.), що формулувала умови російського протекторату над Сербією, дуже вигідного для Росії, супротив якої Сербія фактично мала стати ся васальною провінцією. В сій умові (її зміст дослівно наведений у Гопчевіча, див ст. 81—83) Серби вимовили (властиво випросили) для себе, щоб ніколи та нікому не віддано ані шматка сербської землі та щоб у Сербії не заведено шляхти й кріпацтва.

Цікавою та вельми характеристичною для „визвольної“ політики царизму є та обставина, що вище згадана умова має лише сербські підписи та що з російського боку не підписав її ані маркіз Паулюччі, котрий заключав її з Сербам, ані міністер заграничних справ Будберґ, не кажучи вже про царя Олександра I.

Се не припадок, але зовсім свідомо метода царської політики на Балкані. Росія загалом уникала давати які небудь письменні зобов'язання. Сербські діячі постійно скаржують ся на те, що від царського правительства не можуть дістати нічого написаного ані підписаного.

Царське правительство уникало підписаних документів у балканських справах головню з двох причин: насамперед

* Пор. ч. 121.

аби бути евентуально критим перед Туреччиною й іншими європейськими державами (головно, розуміть ся, Австрією), а потому, щоб мати вільні руки в пізнійшій фактичній політиці супроти „визволених“ балканських народів і країн, отже не бути обмеженою жадними писаними умовами та зобов'язаннями.

* * *

Однак Кара Джорджія не так легко було обаламутити. Маркіз Паулюччі трохи завчасу тріумфував, гадаючи, що йому вдалося перетягнути сербського провідника на бік Росії. В дійсності недовіре і недостача симпатії Кара Джорджія до царського колюсу є одною з найтривкілих прикмет його політичної вдачі. Він завжди з дуже великою резервою ставився до зводничих обіцянок північного вужадавителя. Тому й нового російського агента, згаданого вище хитрого інтриганта Константина Родофініка (який до Сербії приїхав у серпні 1807 р.), він первісно не хотів навіть бачити. „Хай їх чорти візьмуть! — сказав він при сій нагоді на адресу царських агентів. Мені потрібні жовніри, але їх я ніде не бачу. Яку вигоду матиму з послів? Нащо та пощо приїхав він (себто Родофінік, Н. В.) сюди?“.

Тому, що Кара Джордже цілком нехтував нового російського агента, Родофінік був змушений сам перший прийти до нього. Сербський провідник прийняв його ще холодніше ніж маркіза Паулюччі.

Перший крок Родофініка не міг зрештою здобути для нього в Сербії симпатії. Бо сей посол від протекторської держави запропонував Сербам знову піддатися на час Туреччині та загалом трактував Сербію як якусь васальну російську провінцію, яко необхідне знаряддя царських махінацій на Балкані. На се можна знайти чимало недвозначних доказів у його листуванні з російським міністром заграничних справ, бароном Будбергом.

В однім з перших своїх звідомлень про свою роботу в Сербії Родофінік писав напр. між иншим: „На мою думку є конечно необхідним, аби Росія удержала свій вплив у Сербії, бо се країна на випадок війни з Портою завдяки своєму положенню відтягне від нас половину турецького війська“... (стор. 104). Він констатує далі солідарність Сербів щодо протигурецького настрою, але рівночасно звертає увагу на те, що в інших ріжних справах (на сучасній політичній мові можна б було се назвати політичними орієнтаціями) серед них є розбіжні течії й напрями. Царський Лепорелле має однак й на се добру раду: „Міжтим — пише він з сього приводу — можна було б за гроші спрямувати всі душі в тім напрямі, якого бажано“ (тамже).

Для відношення Родофініка до Сербії характеристичним є одно місце з листу до провідника російського війська в Молдавії, князя Прозоровського, котрого він повідомляє про те, що хоче переодягненим за сербського старейшину бути на одних таємних сербських політичних зборах і мотивує се тим, що не хоче „оставить Сербовъ однихъ трактовать что-либо“ (ст. 126). Кн. Прозоровському Родофінік далі пояснює свій погляд на відносини Росії до Сербії та християнських балканських країн загалом і навпаки: „Географічне положення Сербії на правім березі Дунаю — широким й відкрито каже він — не дозволяє, щоб сею країною зовсім прилучено до російської держави, але Сербам святочно приобіцяв царь імператор захист. Тривка й діяльна доброзичливість сього народу до Росії, як і неминуха необхідність, аби в інтересі нашої батьківщини сею доброзичливістю заховано не тільки в Сербів, але й у всіх християн, котрі ще знаходять ся під Туреччиною, через що ми зможемо заховати свій вплив на Порту, — все те вимагає, щоб Сербам, як і в країнах Туреччини, заселених Сербами, дано права, полекші й рамки якоїсь самоуправи“ (ст. 129).

Хай читача не дивують сі кінцеві слова попереднього уступу про права, полекші й самоуправу для Сербії. Все се лише гарні фразеологічні вислови, але не прояви великодушності або справедливості царського махера. Трохи нижче він без облудних балачок, напростець начеркує шлях,

яким маєть ся поневолити та спутати Сербію в інтересі Росії. Насамперед він вважає необхідним зредукувати сербську справу (розуміть ся, тайно, щоб ані Туреччина, ані Європа не знали про інтригантську роботу Росії на Балкані) до російського чинника, себто позбавити Сербію можливості самоетійно дипломатично порозумівати ся з Портою. Бо Родофінік не без причини бояв ся, що евентуально Сербія на власну руку могла б ліпше визволити ся з турецької опіки ніж при помочи Росії (а до того ще можливо й на некористь царських забаганок щодо Балкану, як се зрештою незабаром могло дуже легко стати ся). Потому він не менше рішучо поставив справу виключного протекторату Росії над поневоленими балканськими християнськими народами, мотивуючи се домаганням релігійно-племінними доказами, але в дійсності бажаючи таким чином забезпечити царський імперіалізм на Балкані перед конкуренцією заборчих апетитів щодо турецької спадщини — західно-європейських держав.

Родофінікови справді вдалося обробити в сїм напрямі сербських національно-політичних провідників, причім він опер ся, розуміть ся, на русофільських елементах серед Сербів. „Злий демон Сербії“ дійсно був хитрим і далекозорим дипломатом та інтригантом. Свою роботу він вів систематично та пляново, беручи під увагу все й рахуючи ся навіть з найменшими дрібницями. Сербські елементи, неприхильні Росії, він радить напр. під яким небудь претекстом відвести до Петербурга та передержати їх там до поладження російсько-турецького конфлікту та сербської справи. Дітей сербських національних діячів і провідників, на його думку, треба було виховати в Росії — в чисто російським душі, щоб потому вони стали пропагаторами русофільського настрою й орієнтації у власній батьківщині. Говорячи про поладження сербської справи, Родофінік ніколи не забував про інтереси Росії. „Въ пользу Сербии и въ соображении выгодъ Россіи“... — таке було гасло його політичної роботи за Дунаєм.

Аби Сербія ніколи не визволила ся зпід гноблущого впливу царського протекторату, він пропонував таке установлення її границь, котре ставило б її у деяку залежність від Росії. Так острови Ада Кале та Валико Острово він пропонував прилучити до Молдавії, „або тїмь Сербам можуть быть обуздываемы.“

Кн. Прозоровський, — сей самий, котрий великодушно обдарував Сербів викиненними з власної армії гарматами, яких вже не міг потребувати, але які для Сербів, на його думку, мали бути досить добрими (Пор. Іопчевіч, ст. 123), у примітках до цитованих листів Родофініка не лише що згоджуєть ся з його проєктами щодо Сербії, але де в чім іде навіть ще далі. Він висловив ся против утворення визволеної Сербії в границях старої, бо се „могло б пошкодити інтересам царя, колиб російські границі відсунено від Дунаю“ (ст. 135). Тому він рішучо обстоював за тим, аби сербський Відін лишив ся при Туреччині, щоб ріка Тімок була природною границею Сербії. Так само він висловив ся за прилученням обох вище згаданих островів до Молдавії.

Як необмежено широко уявляв собі Родофінік вплив російського протекторату Росії над Сербією та якою з другого боку мала б бути куцою краєва самостійність сеї останньої, видно напр. з його деяких дальших вказівок і порад, як поладити декотрі сербські внутрішньо-політичні справи. Він категорично висловив ся проти того, щоб у Сербії полишено дипломатичні або навіть торговельні агенди інших європейських держав, котрі, на його думку, можуть „полагать препони къ водворенію дѣятельнымъ образомъ влияния Россіи на сей край“ (себто перешкоджувати поширенню чинним робом впливу Росії на сею країну). „Чужі агенти — пояснює Родофінік потім свою вище наведену думку — знайшли б тут тепер велику нагоду працювати проти наших бажань. Можна гадати, що Австрія силкуватиметь ся зменшити тут наш вплив, бо не підлягає ніякому сумніву, що ми, вкорінивши тут глибоко наш вплив, здобудемо — велику перевагу над Австрією в усіх тих випадках, в яких

вона хотітиме працювати проти Росії, бо ми зможемо розборкати її внутрішнього ворога, котрий часто небезпечніший від кожного іншого. Австрійське міністерство побачить також, що ся країна, яка межує з Боснією, Албанією, Македонією та Болгарією, дає нам найліпшу й бажану нагоду — викликати інших Кара Джорджіїв і робити в європейській Туреччині все, що лише схочемо, не даючи при тім найменшого поводу для скарг на себе“ (ст. 135—36).

Се справді віщі слова своєрідного царського Макіявелі, який свідомо, чи несвідомо, був одним з перших підпалювачів балканського пожару, що за наших часів спричинив терришню всесвітню катастрофу.

Плян повного заповнення Сербії непрохідною сітю російських впливів був дуже до вподоби князеві Прозоровському. Він робить до нього власні численні пояснюючі примітки й доповнення, загально характеризуючи його таким чином: „Думки Радофініка про російський вплив у Сербії чисті й далекосяглі. Бо вкорінити російський вплив у Сербії є дуже важно, а саме на випадок війни поміж Росією й Австрією, тому, що тоді можна буде держати сю останню на узді та вже на початку війни зашахувати. Таким чином Туреччина була-б, так сказати, цілком до розпорядности російського двору, але коли ми австрійських Сербів виключимо, вони розгніваються на нас, а ми таким чином втратимо нагоду досягнути нашу мету...“ (ст. 137).

Як вже віддавна царизм гострив свої зуби на Австрію! Уже перед сто роками він мріяв про те, за чим наосліп у безодню криваву кинув ся перед двома роками.

Згадуваний вище балканський генерал „освободитель“ Прозоровський загалом був до пари дипломатови „визвольникови“ — Радофінкові. Він густо-часто ставив точку над дипломатичними і сербського агента царизму. Він зладжував рецепти для внутрішнього поневолення й узалежнення Сербії від Росії; давав ради та вказівки, як найліпше та найдоцільніше скласти таку сербську управу, котра наверх задовольняла-б неначе самостійність сербського народу, але в дійсності була-б добірним знаряддям царського правительства. Він врешті звертає пильну увагу на те, щоб Сербію як найсильніше ізольовано від впливів Австрії. „Серби в жаднім випадку не повинні дістати ся під Австрію. З Росією-ж не можна їх злучити тому, бо знаходять ся на другім березі Дунаю“. Одним словом, хоч, не хоч, треба їм дати власну управу, насадивши на неї наперед міцний царський намордник.

Вояк Прозоровський, як іронічно запримітив Гопчевіч, більше оперував коло сербської справи пером ніж мечем. Але й воєнно він чимало інтригував на рахунок „визволеної“ Сербії, нацьковуючи напр. Сербів до нарушення загального перемирря з Турками, коли се було в інтересах Росії, а Сербії могло-б лише зашкодити.

(Кінець буде).

Н. В.

Весілле Карапульки.

Границя між лісом і людьми. Високо в сумерках дрони телеграфу, на них тут і там коливається галка, як софєр над книгою талмуда. Будка засмічена соломкою, обіч вартувий тупий і безвиразний мов сама душевна відсутність, рудий рефлекс від сторони заходового світла, тїнь, начертана сангіною. З сього місяця видно гостро пологий гниловід: одно доторкнення Меркурового сандала двигнуло тут табор. Здалеку, у молочних сумерках осени, з битого шляху й вікна маленької залізниці, що мчить тудою крізь алеї змерзлого свербивуса, сей табор схожий на північну казку, на стилізований білий тиждень у якісь світовій конфекції, такі тендітні сї домики з карт, підперті в найдостойніших місцях бархатними гострицями смерічок. Крізь усі вікна перлить увечері світло, рівно й під міру, як нанизаний на нитку янтарь. У долі позіхає голубо-чорний теребіж, за

ним сотворена оптичною манною глибіню, проймаюча смутком, від якого хочеть ся ридати. У пліснявих нетрях, у вмерлім корінню плеще щось чуле й жорстоке вітер-самограй, перебірає стройними пальцями на сопілці з водяної трощі:

— Егеу! зайшло сонце... Егеу! — На бік! — на бік! летить відгомін під міру польки, під несамовитий тупіт людських ніг.

Віктор Карапулька зі шпиталю женить ся з Оленкою Райбідю з тринадцятої кухні. Гості танцюють то рисцем, то гальопом, копошать ся на однім місці, холітають втішно бедрами мов Давид перед ковчегом.

— Те — те! — тю — тю! дивують ся, поцмокують смаковито видці з очима, вбитими в глиб черепа, страшні, злі, обтягнені пісною шкірою, як банда Уголівів. Глітно так, що хто раз здобув місце на вонючому берлозі під стіною, той сидить там, втягнувши живіт в себе, і тільки очима кліпає.

А Оленка увихаєть ся манерно, гладка, мало ще збідована, тяжкі коси підняті веселими чічками. На шиї й карку тісно обвинена рожева стяжка летить довжезною увязкою на кремезні плечі, — плечі, як у доброго хлопа. Рожевіють ленти, золотисті кучері закручувані з ночі паперчиками, рожевіє Оленка вся, достоту як фана на майському леготі, або як бігаюча у вечірній луї сутуловата, хлопська кітка. Оленка чує себе осередком всіх думок і ся певність робить її рухи згруба бравурними. З високої чотирогранки рому вона наливає у потріскану чарку червоний плин, як навар шалвії, і подає вибранцям.

— Пийте, дядино! тручає стару костлюху, що сидить під вікном закутана в ковдру, як „Неминуча“ Метерлінка.

— Ти мені? Господи милосердний! З роси, з води, донцю!

Облизуєть ся дріжуче й замикає очі від насолоди.

А Оленка вже промайнула далі, смієть ся широко, ласкаво, з похмілля летить на хлопів упругими грудьми, зоставляючи по сїм любім, твердім зударі темну й запащну жагу... Наче понсова рожа розхилила свою глибіню на теплом вітрі й осипала ся.

— Гу-га-га! пританцьовує дрібно первобутня любов душі до ритму й руху филь, по лінії яких совгаєть ся з віку на вік свідомість людини. Замкнувши очі, бачиш побережа над морями, кам'яні скрижалі чи ідоли посеред бурного степу, а клекіт танцю й шум розговорів бе в твоє ухо так, як музика глибини у стїну черепашниці.

— Моя ти дівчино кохана!

Оленка паде в рамена молодого та з непритомною усмішкою бере від нього мятні „бамбони“ й кладе їх в уста на переміну, — то йому, то собі. Авдиторія ковтає солодку слину, любуєть ся молодою й тужить за щастем. А про молодого, чорного, гостроносого та сповзлого, як торічня кацадайка, легіня говорять дівки, кривляючи рота:

— Такий він молодий, як я молода... Зо троє дітей вже десь пристарав!

Сволок, під яким сидять музиканти, пообв'язуваний шкаматєм, щоб не потовкти голови тому, хто встає з лави, або хто прийде під скрипку приповідати.

— Де Юзеф? — Юзефу! кричить хтось до урльопника з рукою на перевязці, який застряг побілілими очима на якісь точці в стїні і горлає що сили в грудях.

— Сумна тая вуличенька,
Сумна тая хата...
Сумне моє весіллечко,
Що не маю тата. — Уг-га!

Молода хлипає в запаску, наливає ще чарку й приносить бараковому аоі доі*).

— Його знак риболовство, удкою світ спасає...

З порога проноситься ся знагла фантазійний, пів церковний, пів театральний напів і у відчинених настяж дверях стає король Едип бараків — Сильвестер Борщ. Підносить у гору здорову, грязнючу палицю й тричі хрестить нею народ мов жезлом.

— Благодать Божа на весь мир... Прямою там, де бачить куняючу в товпі учительку.

— Не маркотно, мамуню. Перехрести Господа Бога. Сідає обіч.

Молода уже доглянула нового гостя, що всі очі забрав у свій бік, — Сильвестер горівки не пє, то вона кладе йому в руки медяник і яблуко.

— Як ласкаво дають, так ми втішно берем — лебедить з поспіхом і двома кусками поїдає все. Над огризком яблука призадумується ся збентежено:

— А! Ева не веліла їсти!...

— Хто тобі говорив, Сильвейстер, що нинька моє весілле? питає молода, прикучивши перед ним приятельсько.

— Воля моя поступила, і то так, як моя сила... Чи чула ти про образ Соломона на святім ложі?

— Ні, не чула, — сміється молода і вахлює лице хустиною з монограмом.

— Отже я тобі нічого не винен і ти мене не суди... Так, мамо? Він звертає безкровне, наболіле лице до вчительки обіч.

— Так, дитино, так!

— Се тобі на війні зробили, Сильвейстер? питає весела Текля тоді, як він тре сверблючу червону шраму від чола до уха. І зараз — відрухово кидає собою взад, бо Сильвейстер двигається з місця на весь ріст, випростовує круглі плечі мов від прошибаючого болю, морщить чоло високе та сміле, як у філософа, аж на переносі укладаються одна за одною морщинки, на образ потрійної підкови. Косо і зловіщо сверкають божевільні очі, смертельний страх трусить сугавами, як у великодню п'ятницю, коли заслона між землею й небом роздирається.

— У тій битві, гей, — лепече уривисто над головою учительки — у тій битві огниста туча залізним гребінем по голові мене орала... Три тисячі капель крові з мене сплило, три тисячі сили з парою вийшло... Три тисячі думи з камінням покотилося під Добердо—і—Монте—Монте Фасано...

— Бідна ти, дитинко, Сильвестре!

Учителька причісує очима його розкуйовдану, скаламучену голову.

— Не маркотно, мамо... (він, бач, вищий над милостиню) — Бо сотворив Отець Сина і післав у скорбящий народ.

— Сильвейстер, де твоя жінка? — сіпає його за рукав, за палицю діточе гайворонне.

— Я за невістою не тягну, діти. Невіста є колесом свого колеса, вона є заєдно невіста, а я — є я.

*) Грецькі вандрівні поети.

— А колядка, Сильвейстер, де?

Прижмурив очі від якогось блиску, зложив долоні рівенько, гей той хлопчик на чистій постільці і, просвітлівши мов на ранній зорі, витянув трепетливо:

— Боже Отче, глянь на діти,

На дрібненькі твої квіти,

Світи сонцем і звіздами

Над малими школярами...

— Весільної, Сильвейстер, весільної!

— А вільно?

— Вільно.

Усміхнене recitativo в сторону юрби:

— Копо жита, ще не бита,

Даш ми скибку хлібця ра-а-а-но?

— На бік, на бік!

Клекіт такий мов зачароване озеро горі дном вивертається ся. Блощиці виповзають, не можуть діждати ся пори, сиплють ся з одежі, як гречана полова. На середині бараку під самою стелею горить бліда електрична зірка. І все те в низу, чорне, злякане на смерть, розп'янене голодом і тоскою, подобає на візію костей, яку бачив напів умерлим серцем святий еклезіаст.

— Не можу взяти пріми, нема кому акордувати. Дуже швидко темпо беруть.

Старий музика, чахлий, як листок на відлеті, скрипку з лівої руки опер на праве плече, вітром по струнах брешить душа його, високо підняв ся над марні турботи доземні, над саме життя, розуміє все — та все прощає.

— Тілі—тілі, ваті—ваті, тьох, тьох, тьох! Чорний, опецьковатий клярнетист має рот випханий повітрем, як хом'як зерном, зпід злищлого чуба течуть течійки поту й від сього щокви блищать так само, як бляшки клярнета.

— З дороги, діти, з дороги!

Ох, як мрійно журчить музика під пальцями Олексі Мамає! Гей дівчину милує він скрипку розкоханими руками, то кокетливо приблизить до неї ухо, мов наслухує любовної казки, то стріпне химерно довгим чубом, що в нього звисає зпосеред лисої голови аж на переносе, відкине іструмент далеченько на рамя, зблідне, забуде себе, відлетить у просторонь... Місяць у роздолі, шатра сіріють, червоною ниткою мерехтить похід, на розпутті трепета, а під нею козак Мамай тонкі струни тручає...

— Тілі—тілі, ваті—ваті — тьох, тьох, тьох!

Не сніжно біла се астра мелькає під осінню негоду, се чипчик дежурної сестри: велетенський парень стоїть напроти неї, розгорілий, як грань, липкий піт тече з чола, голубі, чудні очі не бачуть, мимрить щось недоладне. Сестра цупко держить його за руку, числить удари живчика, розпитує:

— Де мешкаєш?

— Де-ж би, в добрім місці.

— То ніби де?

— А в шпиталю, під самим цвинтарем.

— Десять, одинадцять...

— Е, пустіть! Я такий обізнаний зі шпиталем, а він зо мною, що нинька я хорий, а завтра здоров. За пан-брата з докторами.

Губить основу думок, бореться зі знемогою і хрипить, наче звиняючи ся:

— Сила народу, пане, того... сила народу...

На дворі починає шепотіти тихий дощик, потому чимраз сильніший, густа темінь сідає на бараки. Товпа в млі ока рідне.

— Та пождіть! Ви куди? Зараз кінець... Ще тільки „дарування“! — зупиняє втікачів зажурена молода, поблискуючи фаянсовою тарілкою.

Дарма! кождий втискає уха в ковнір, голову в кучму, баби закутують ся в ковдри. Барак в один мент позіхає пусткою, всі пережиті дива стають сном... І тільки одно являєть ся правдиве й міцно тручає приспану душу: цвинтарь на кінці битого шляху та довгі шнури білих хрестів, що падають раменами в мовчазне небо.

На ній фотка стара-старенька, сардак чорний і потрісканий, на руках грудне дитя, трилітнє дівчатко беть ся біля її колін, а старшенький хлопчик з череватим клунком сів на виступні край дороги, при самій брамі табору.

— Як називаєте ся, жінко? питає урядник канцелярії, де записуєть ся напливаючих виселенців.

— Матрона Карапулька, село Соснів, повіт Підгайці. Діти—Ефрона, Володимир і Полюнька.

— Муж де? в Канаді? на війні? вмєр?

— Та прошу ласки пана, він десь на Імінт поїхав, люде переказували. Але може його і нема, бо до Данії богацько наших поїхало.

— Заждіть-но, тут є один Карапулька в шпиталі, маленький такий, сухорлявий. Як вашому на імя? чи не Віктор?

— Ая, Віктор, Віктор, прошу ласки пана. Дай, Боже, панови здоровле! Єкбим ся на світ народила! Діточки, тато є на Імінті!...

— Ще не знаєте, чи є, за що дякуєте? ворчить інспектор злісно. — Той Карапулька тиждень тому оженив ся.

Жінка продовжає усміхати ся, не розуміє.

— А ось він сам, з жінкою! — кличе ординанс від вікна. — Той, чи не той, пізнавайте, мамуню...

...Ісусе, Сине Божий, таже той! — Розпростерла руки і, як птах, летіла до нього з дітьми...

— У канцелярії глітно: жандарм, молодий, молода, Карапульчиха з дріботою.

— А ти, Іроде, ти шпитальська мітло, то ти за мене посягав, а шлюбну з прибутком вдома лишив? А де-ж твоє сумлінне було мою долю закопувати, перед престолом клясти ся? Я з тебе душу вителепаю, я тебе опосочу, ти лупію, ти... ти...

— Тю, дурна! то ти не чула, що я лиш від горівки присягав? Я не тобі! На якої чортової матери ти мені здала ся, коли в мене жінка й діти? (чуло в сторону громадки:) Тихо, діточки, не плачте, тато прийде до вас...

— А я, прийде, шандар під ручки приведе! — ридає „шлюбна“. — Тільки світа з отсим дробиком переїхала, у таку чужу чужину прибила ся, Боже, Боже...

Крізь вікно заглядає весела Текля з „амбулянсії“... Сердешна, ломить руки з великого дива й кричить що духа в глотці:

— Йой, люде добрі! А я не казала, що троє приста-рав? Так, якби я при тім була! Біг-ме, троє!

Сонце злегка сідає, у непривітнім будинку жмурить ся сумерк, від вечерових хмар біжать по стелі тіни, цілі чер-

вони. І все те здаєть ся сном, тільки одно безумовно правдиве: цвинтарь на кінці битого шляху й довгі шнури білих хрестів, що падають раменами в мовчазне небо.

Катря Гриневичева.

З поезій полоненого О. Кобця. НА ОСІННІ МОТИВИ.

(Товаришеви Костеви Д. присвячую).

У лісі.

Ось прогаминка остання
Мов тісний передпокій,
Золотим килимом встлана,
Вся в оздобі золотій.

На сріблестій павутині
Сонця золото митить,
А за нею — тіні й тіні —
Так і манять одпочити.

Далі — в нетрі, глибше — в пушу,
В непролазний, темний бір;
В листя шати, в віття пушу,
Де не сягне модський зір!

Ось де спочинем, товаришу мій, —
Гай нас привітливо прийме:
В нетрях глибоких, в пустелі німій
Радо розкриє обійми.

*

... Гай зачує... —
Чи ми перші тут блукаєм,
Чи вже був хто перед нами,
И те, що ми тепер шукаєм
Так жагуче,
Невситуче, —
Вже потоптано ногами?...
Хто тут був??

*

Тихше, не руш, не питай у пільми, —
Був уже хто тут, чи першими — ми;
Тихше, не руш... Одпочинем в гай, —
Гай проспівав нам казку свою...

*

— Засни, засни —
Смереки шепчуть мрійно, тихо,
— Аж до весни,
Поки зіми минеть ся лихо. —

— Спочинь, спочинь —
Шумить кленовий лист пожовклий,
— Співать покинь
Тоді, як все кругом замовкло;
В такі, в такі
Часи, як скрізь — загальна пустка,
Віорни думки
В минулого ясні пелюстки:
І там, ми там
Спочивок знайдеши і для духа... —

*

— Не дам, не дам! —
Рече віорі десь заверюха.

*

— Борись, борись —
Гудуть, шумлять ілки дубові,
— Тримайсь, кріпись,
Гартуй в бою скарби духові;
Борись, борись —

Життя хочеш, — мусиш воювати;
Або — скорись,
Впади, щоб більші і не вставати.
Не час, не час
Тепер вортатись в мрійні шати, —
Рішайся раз, —
Чи новім жити, чи існувати.

*

— Не руш, не руш —
Берізки стонуть понад гаєм;
— Мовчазних душ
Не доторкайся жалем безкрайм;
Пройди, пройди
Повз нас, окрадений судьбою, —
Мовчи, впади,
Коли не зможеш стать до бою;

А коли мовчанка грізної
Ти не в силі подолати,
То веселою хоч піснею
Потільну і нас приспати.

Під тужливі співи осени,
Друже стомлений, задай
Ночі зоряні, ранки росяні,
В оксамити вбраний гай.

Ніжні співи солов'їні
В грудях, в серці воскреси
І в мелодії осінній
Щось весняною внеси.

Бо квітінням-голосіннями
Вітри груди нам ранять, —
Тяжко з мріями осінніми
Чогось ясного чекать! —

— Зігну, зігну, —

Погрози куди буря хижа;
— Звалю зігну

Усіх, хто ще протестом дише! —

* * *

І сталося диво: гай зразу притих —
І клени й берізки й смереки,
Здавалось, скорились, мов стиснули їх
Примари страхіть, небезпеки.

Але — через хвилку почувся гордий спів:
„Хай буря реве, скаженів, —
Ми — зеднані стрінем своїх ворогів, —
Нам буря нічого не вдів.

Нічого не зробить, нічого не вдів, —
Зірве хіба лист і по полю розвіє, —
Та ми переборемось аж до весни
І знову вберемось у шати рясні. —

*

І тут не спочинем і тут — боротьба,
Надії, зневіра, вмірання...
Гей, мабуть, товаришу, наша судьба —
Довічні даремні шукання!...

*

Над потоком.

Вертаєм „до-дому“... Як чудно лунає
Той вислів, що зірветься з уст випадково!
До дому... — За грати! — в уяві зринає,
І серце стискаєть ся, — бє гарячково...

Вертаєм ярами, — над іреським потоком,
Що сміло між скелі, між камінь простує, —
На світ Божий дивитись ся байдужим оком, —
Нічого не бачить, нічого не чує, —
Щасливий, безпечний, захищений в горах...

Його не злякають, йому не страшені
Осіньної бурі скажені пісні,
Ні бій, що в гаю усім гаєм трясє, —
Потік тільки зірваний лист понесе
На хвилях мінливих, на хвилях прозорих.

О, якби хотілось за ним поплисти,
Сліди боротьби рівнодушно нести;
Вперед і вперед, не вдивляючись в те,
Що там нас зустріне, що спереду жде!

*

У місті.

Туманом укутані сірі дома
І сірої церковні бані,
Прохожих так мало стрічаємо ми, —
Та й ті скоро никнуть в тумані.

Он — там, притумившись до вохкого скла,
Дівчина з вікна виглядає;
Зажурений погляд зупинив мла,
А думка — далеко вітає.

Далеко... Де саме, — не треба й питать, —
Та-ж серце само про те знає:
Пішов захищать, чи — погнали вмірать,
Живе, чи — в неволі ковав...

То — пташкою думка літає за ним,
Шукає привіту ясного...
То — кинеться з жахом пекельним, німим
Од привида трупа страшного...

*

Ось — мати в жалобі з маленьким дитям
На хвилях туману майнула
І, кинувши погляд ненависти нам,
Дитину міншійш пригорнула.

І мов прошептала: Ото вороги,
Що з татком тебе розлучили“...

Гей, жінко, не сип на нас приску, нудьги,
Бо ми десь когось залишили!

У таборі.

Нудьга... Нудьга... Нудьгою світ наш дише, —
Великий світ невольників дрібних,
Нудьга думки і бажання колише,
Полоще в хвилях днів каламутних...

А дням тим не видно, не видно кінця, —
Черствіють, грубіють людські серця...

З українських часописей.

На тему демократії й національної справи містить „Просвітний Листок“ (ч. 30) отсю цікаву статтю: „Провідником демократизму є всюди робочий народ. Чимало вже ми пережили розрухів і революцій і все ми бачили й бачимо на переді працюючу масу народу. Робочий народ веде боротьбу не тільки за демократичні права, але змагає також до того, щоб мати вплив у державі — вплив на державну політику. Разом із тим змаганням добити ся значіння в державі росте й друге змагання народу — змагання до національної самостійности. „Робочий народ не може мати впливу на державну політику там, де инша є мова держави, а инша народу, — де иншу політику веде держава, а иншої потребує народ“... — каже письменник Кавтський.

„Росія, яка поневолила стільки народів, силою завела всюди московську мову. Се зроблено тому, щоб другий народ, не розуміючи тієї мови, не втручував ся в політику московського правительства, щоб народ „інородців“ не міг самостійно розвинути ся. В нас на Україні по школах і досі не можна вчити на нашій рідній мові; українські про-

світні товариства й організації заборонені, видавання часописей на українській мові не дозволене... Словом, цілий культурний рух нам, Українцям, московське правительтво силою нищить.

„Чому-ж се так, спитає не один? Зовсім просто. Політика московського правительтва є инша, а инша українського народу. Росії треба, щоб український робочий народ був темний, несвідомий, не хотів нічого і в її політику не зазірав. Росії хочеть ся, щоб ми преспокійно платили податки й навіть не питали, куди дівають ся наші гроші, щоб ми мільонами клали наше життє за неї, як се є тепер.

„Знов ми, Українці, бажаємо свого вільного культурно-національного розвитку, домагаємо ся політичних прав для себе, хочемо добити ся нашої самостійности. Ми своїм домаганням національної самостійности сповнюємо велику задачу цілої демократії, яка признає самостійність і незалежність для всіх народів, великих чи малих.

„Як се станеть ся, тоді жадна нація не буде зростати коштом иншої, не буде грозити війною одна другій і тим скорше прийде час вічного мира, чим ширше запанує між народам демократизм. „Побіда демократизму може бути тільки там, де мова народу є мовою держави, а се є знов можливе тільки в національній державі“... каже далі той самий письменник. Тому то й змагання до демократизму є так тісно звязане зі змаганням до національної самостійности, що одного від другого не можна відділити. І боротьба українського народу за політичні й демократичні права мусить бути для нього також боротьбою за політичну незалежність, за його національну самостійність.

„Культура, краще життє може розвивати ся тільки на вольній і незалежній землі — і тільки при помочи своєї рідної мови“.

Але тяжко українському народови добити ся відповідних умов демократичного життя і свободного національного розвитку в рамках єдиної, неподільної Росії, отже єдність і неподільність Росії є завадою для запанування в ній демократії, отже треба, щоб Росія розпала ся. Сею справою займаєт ся „Просвітний Листок“ (ч. 29), у статі п. з. „Чому так тяжко робочому народови добити ся політичних прав у Росії“.

„Боротьбу за політичні права ведуть робочі по всім світі. Одні добивають ся скорше якоїсь полекші для себе, инші-ж мусять зводити тяжкі криваві боротьби, — одним лекше, иншим тяжше вибороти яке небудь право.

„От візьмим західну Европу. Боротьба там не вгасає, — захоплює щораз ширші маси робочих. Кожний рік боротьби приносить з собою якоесь політичне право; кожний рік — якась полекша для робочого народу. А вже на сході, у Росії, ми бачимо, як страшно поволі і як тяжко йде боротьба. Цілими роками — пів століття минає завзятої боротьби народу з російським абсолютизмом і ніякої зміни. За десятки літ своєї боротьби доборов ся народ у Росії до... безлічи тюрем...

„Нічого не зробили повстання поодиноких націй, нічого не змінили місцеві розрухи, навіть революція 1905 р. не розбила російського абсолютизму. І Державна Дума за 10 років свого існування не дала найменшого права робочому народови. А депутати Думи (з виїмкою 24 депутатів з лівниці) замість боротьби йдуть на весну сього року до таврійської палати перед самого царя і бють чолом в імени народу... поклін віддають абсолютизови, зміцняють той самий абсолютизм. І зараз, коли мільони молодих, здорових людей гаять собою цілі окопи „за отечество“, те саме „отечество“ — й не гадає про права для робочих, а все думає про одно: як дістати-б у свої руки щораз більшу силу, як стати-б сильнішими від своїх підданих...

„В чім же лежить сила російського правительтва? Сила його у великій, єдиній, неподільній Росії, бо:

„1. чим більшою стає Росія, тим більше будуть її боляти ся всі заграничні держави й безкарно може московське правительтво поневолювати чужі, вольні народи;

„2. чим сильнішою буде зараз Росія обєднана й не-

роздільна, тим лекше буде російському правительству побороги весь робочий народ, — бо всі розрухи, страйки буде правительтво поборовати иншими націями. Напр. повстане український робочий народ за свої права, — от хочби тому, щоб землю від поміщиків відібрати, — то правительтво заставить кавказьких чи сибірських козаків убивати українських робочих і т. д.

„3. Чим більше обєднює Росія чужих народів, націй, — тим тяжше кождому робочому, навіть і Москалеви, вибороти для себе політичні права, бо зі зростом Росії росте в силу російське правительтво. „Се ж правительтво, як каже російський марксіст Плеханов, замість волі й свободи має нагайку для робочого народу!.. Тойже самий Плеханов на одному інтернаціональному конгресі в Ціріху 1893 р. вказав на „єдину, неподільну Росію“ як на велику небезпеку для всього робочого народу й, хто перейде в війні границу Росії, той буде спаситель всіх робочих... (Тепер Плеханов противної гадки „бо думає, що коли Росія перейде свою границу, то не тільки сама обновиць ся, але й иншим націям, навіть Німцям, принесе „обновлення“. Ред.). І цілі століття веде російське правительтво одну й ту саму політику: а) завоювати як найбільше землі, б) поневолювати як найбільше чужих народів—націй. Одне й друге дає вже нову більшу силу російському абсолютизови, — одне й друге робить робочий народ слабим, безсилим у боротьбі з царським абсолютизмом.

„Як же можна зломити силу російського правительтва? Раз на все буде зломана сила московського абсолютизму, як увесь робочий народ вдарить у найбільше болючий бік тогож абсолютизму, — як робочий народ „велику Росію“ зробить меншою, там тільки на півночі...

„Меншою стане „велика Росія“, як всі поневолені народи відпадуть від неї і перестануть бути залежні від російського правительтва. Тільки тоді царський абсолютизм буде безсилий, як всі поневолені народи в Росії зажадають своєї національної самостійности, як ми, українські робітники, захочемо самі на нашій землі правити, — зажадаємо Самостійної Вільної України“.

Політичний огляд.

Сьогодні зачну від заграниці й то від Америки. Стала ся незвичайна річ: телеграми рознесли по світу вістку, що президентом Сполучених Держав північної Америки вибрано Югза, але вже на другий день появило ся заперечення, з котрого виходило, що вислід виборів ще непевний. В тій непевности проминуло знову кілька днів, аж вкінці оповіщено, що побідив Вільсон, діставши 284 голосів, Югз зостав ся в меншости з 242 голосами.

Коли про Югза не можна було напевно сказати, чи буде провадити мирову, чи военну політику, про Вільсона знаємо, що є рішучим противником втягнення Америки у военну заверюху. Виборчим гаслом Вільсона було: „мир і загальний добробут“ і сьому гаслу він мусить завдячувати, що другий раз засяє на президентським стільці.

Америка не хоче війни! Отсе найважніший висновок з переведених виборів. Отже дотеперішня політика Америки не змінить ся.

Маючи передовсім свої грошеві інтереси на оці, Америка буде дальше доставляти муніції для почвірного порозуміння, бо ся достава приносить знамениті зарібки, буде доставляти також всякі инші свої вироби й то передовсім почвірному порозумінню, бо з Англією, Францією та Росією можливо удержати морську плавбу, не зважаючи на німецькі підводні судна; але й Німеччині Америка не відмовить своїх товарів, як тільки Німеччина потрапить перебрати ся через бльокаду за океан. Наразі робить ся се німецькими підводними торговельними суднами. Й німецьке судно „Дайтшланд“ вже другий раз причалило до американського побережя. Практичні Американці тягнуть великі зиски з розкукурічених у военнім гніві Европейців, але самі не

мають найменшої охоти вмішувати ся у війну. Тому побідив Вільсон. З загальнолюдського та демократичного становища ся побіда корисна, бо є се побіда демократичної й соціальної політики над капіталістичною й імперіалістичною політикою.

На воєнним овиді показуєть ся заграва мира. Не маємо на думці якогось окремішнього мира, бо всі поголоски про окремішній мир виходять далеко більше з побожного бажання ніж з правдивого стану річей і, ледви появлять ся, а вже заперечують їх і словами й подіями. Зате публичні виступи керманців державної політики по обох воюючих сторонах не дивать вже ані давньою заїлістю ані бажаннем знищити противника, лише заносить від них лехкий повів охоти мирити ся.

Доказом сеї охоти є останні промови англійського премера міністрів Ескіса та державного секретаря Грєя з одної сторони, а німецького канцлера Бетмана Гольвега з другої. Англійські штатсмени давно вже понехали запевнювання, що мир можливий тільки тоді, коли Англійці обсадять Берлін і там подиктують умови, зате недавно ще чули ми виводи англійських державників про необхідність „знищити пруський мілітаризм“, — нині вже й про сю необхідність не говорить ся, а тільки підносить ся, що мир не може бути такий, аби за кілька літ знову треба було провадити війну. В навязанню до сього жадають англійські політики не розділу Німеччини на малі державки, як се було з початком війни, ані упокорення Німеччини й накинєння їй умов мира, а тільки зєдинєння цивілізованого світа в якімсь міждержавнім договорі, цілю котрого буде, щоб держави цивілізованого світа стояли на сторожі мира й одну чи другу державу, яка захотіла-б нарушити світовий мир, аби однозгідним виступленєм проти такого замаху на мир примусили в інтересі загальнолюдського добра понехати всякі ворожі мирови кроки.

Дуже важною є заява Ескіса, що Англія не хоче й не буде вести т. зв. „війни по війні“. Під сими словами розумієть ся економічна війна, яка мала-б наступити по сій оружній війні, та змагання до господарського знищення центральних держав. Шовіністичні фанатики проповідували сю „війну по війні“, аргументуючи тим, що, чи вдасть ся, чи не вдасть ся тепер оружною війною знищити центральні держави, — почвірне порозумінне мусить змагати до того, щоб по війні підкопати основи господарського розцвіту Німеччини й таки приневолити її до капітуляції. Приготованєм сей війни по війні був економічний зїзд представників почвірного порозуміння в Парижі на весні сього року. Сей зїзд ухвалив, що й по війні почвірне порозумінне мусить дальше відокремити ся під економічним оглядом від центральних держав, не навязувати з ними торговельних договорів, бойкотувати їхні товари, — одним словом, замкнути центральним державам всякий довіз і вивіз товарів і довести їх сим способом до руїни. Отсе проголошенє війни по війні є одною з найбільших перешкод мира, бо як таке має ждати центральні держави по закінченню війни, вони мусять змагати до розбиття почвірного порозуміння в теперішній війні, щоб не дати йому можности виконати повищий план. Се розумієть ся, продовжує війну в безконечність. Англійський премер міністрів заявив, що „війна по війні“ — се божевільне самовбийство й Англія на се не піде, противно відновить назад зносини з цілим світом, бо в тих зносинах бачить джерело свого добробуту. Така заява мусить ділати успокоюючо на Німеччину й виробляти в німецькій опінії схильність до мира. В кінці своєї промови Ескіс сказав відкрито: „Так, ми хочемо мира й кажемо се ясно“. Знаменну відповідь дав на се німецький канцлер. Передовсім заявив, що Німеччина цілком не має наміру анектувати Бельгію. Се дуже важне, бо почвірне порозумінне заєдно підносило, що так довго не можна говорити про мир, як довго Бельгія в німецьких руках. Друге, що Німеччина дуже радо буде співділати в такім уложенню міждержавніх відносин, яке матиме на цілі забезпеченне

тривкого мира, й стане навіть на чолі того союзу держав, котрий оснований-б у сій цілі. Вкінці заявив Бетман-Гольвег, що політика сили не може бути гарантією світового мира, але тільки політика права, вирозумілості й уступчивости. Ся заява — то виразне зірванє з теми політичними принципами, які свого часу проголосив Бісмарк, а яких Німеччина довгі літа придержувала ся. З обох сих промов бачимо, що й Англія і Німеччина годять ся на найважніші річи, щодо яких їх дотеперішні погляди були противні. Якже вже є згода в найважніших питаннях, то до вирівнання ріжниць в дрібніших справах не так далеко й тому згадані промови можна уважати загравою мира на воєнним небозводі. Але як від заграви ще досить далеко до сходу сонця, так і з повищих промов не можна вносити на близький кінець війни. Треба тільки повитати їх яко перший зближуючий крок, на дальші кроки доведеть ся ще мабуть досить довго ждати.

Потвердженє сеї песимістичної думки приносить погляд на воєнні терени. На всіх фронтах кипить дальше завзята боротьба, а воюючі держави дальше роблять заходи, які вказують на те, що війна ще потриває.

До сих заходів належать кроки, пороблені почвірним порозуміннем в Греції. Всю воєнну грецьку флоту забрала Франція під свою команду, на грецьких кораблях ввішено французькі фляги, а надто почвірне порозумінне поставило домаганне, щоб Греція передала йому всі запаси муніції для флоту. Грецький король спротивив ся сразу сьому домаганню тим більше, що німецький посол в Атонах мав заявити, що така видача муніції була-б грубим нарушеннем неутральности й Німеччина не могла-б уважати Греції неутральною, але воюючою державою. Одначе показуєть ся, що напір почвірного порозуміння був дуже сильний, бо ось доносять телеграми, що грецький король мусів подати ся й передача муніції таки наступила. Цікаво, що супроти такого факту зроблять центральні держави, — наразі запротестували вони проти сього нарушення неутральности.

Воєнну експедицію до Солуня задумє почвірне порозумінне використати на те, щоб постійно усадовити ся на Балкані. Формою, що здійснюєла-б єї бажання почвірного порозуміння, мала-б бути нова держава під протекторатом Англії, — иншими словами, оруде в руках Англії на Балкані. А саме Англія задумє утворити республіку, в склад якої входили-б Солунь, Македонія, Епір і Албанія. Президентом республіки мав би стати бувший грецький президент міністрів Веніцельос. Політично-господарська ціль сеї республіки була-б: відділити центральні держави від торговельного шляху через Солунь та від Греції й опанувати східне побережє Адрійського моря, а тим способом не допустити, щоб Балкан став сферою політичних і господарських впливів центральних держав. Розумієть ся, що утворенне такої республіки перехрещувало-б інтереси центральних держав, а се безпосередньо та сильно залежить від загального висліді війни.

Правительство Югза в Австралії не хотіло обмежити ся достарчуваннем Англії воєнних добровольців і прийняло в свою політичну програму заведенне обовязкової воєнної служби. Щоб перевести сей новий закон, розпоряджено плебісцит (загальне голосуванне населєння). На півтретя мільона управнєних до голосування заявила ся більшість шістьдесяти тисячів против обовязкової воєнної служби. Законопроект упав сим способом.

За тиждєнь, найдальше за дві неділі сходить ся знову німецький райхстаг (парлямент) на наради. Найважнішим буде проєкт закона про мобілізацію цілого цивільного населєння для воєнної служби. Під сею воєнною службою треба розуміти не справдішню жовнірську службу в рядах армії, але службу в краю для воєнних цілей. Воєнні цілі взяті

дуже широко, — отже все те, що уможливило далі успішне ведення війни. Не тільки виріб озброєння, муніції, воєнних матеріалів і т. д., але й ціла суспільна господарка, прокормлення, зодягнення населення, забезпечення палива, світла і т. д. Розуміть ся, що до сього потреба передовсім сирих матеріалів, отже мусить ся забезпечити правильний довіз і вивіз, правильну обмін товарам, а подруге треба робочою силою, себто робітників. Усі ці завдання обіймає недавно створений „воєнний уряд“ (Kriegsamt), на чолі якого стоять два шефи: мілітарний і технічний. В технічній відділі дістануть своїх заступників усі інтересовані сфери суспільності, між иншим також робітницька кляса. Через цивільну мобілізацію притягнуть ся до праці для загального добра без виїмки всіх, хто в якій небудь галузі може ще, зглядаючи вже, працювати, — отже засадничо кожний від 16 року життя до 65. Се ідея наскрізь суспільна й демократична: в суспільності не повинно бути дармоїдів, що завдяки свому мастковому положенню можуть жити без праці з готового гроша чи процентів, не причиняючи ся з свого боку нічим до суспільної господарки; для уздоровлення суспільних відносин повинні зникнути рентери й люде без зайняття! Сю ідею віддавна заступає соціалдемократичний світогляд, — тяжке воєнне положення доказує, скільки правди й живучості в сій ідеї. Подробіці нового німецького законопроекта ще не звісні, — в кождім разі се великий крок уперед до зрівняння обов'язків і прав.

В австрійській внутрішній політиці ведуть ся далі конференції між новим президентом міністрів д-ром Кербером і політичними партіями. Предметом цих конференцій є дуже важні річі; питання прокормлення населення в часі війни стоїть на першій місці. Утворено вже центральний уряд для прокормлення й головою його іменовано скарбового вищого урядника Оскара Кокштайна, який має випрацювати широкий і подрібний план праці нового уряду. На другій місці йдуть приготування, щоб відновити парламентarne правління. В зв'язку з тим обговорюють ся всі питання, злучені з заповідженням відокремлення Галичини та плянованим поділом чеського королівства на національні округи. Німецькі партії видвигают справу державної мови в Австрії, домагаючи ся, розуміть ся, щоб державною мовою стала німецька мова.

В дні 11 червня 1917 р. кінчить ся шостилітній тривок посольських мандатів до палати послів. По закону треба-б у тім часі розписати нові вибори. Війна стоїть на перешкоді переведенню виборів і тому правительство носить ся з думкою продовження тривку мандатів. Ще попередній міністер справедливости випрацював закон, силою якого посольські мандати можна-б продовжити о два роки, себто до 11 червня 1919 р.

Користаючи з більшої політичної свободи, яку, не зважаючи на воєнний стан, теперішнє міністерство допускає, публічне політичне життя оживлюєть ся. В суботу 11 с. м. відбув ся у Відні чеській „Австрійським політичним Товариством“ дискусійний вечір на тему „Воєнні цілі Австро-Угорщини.“ На основі реферату редактора Д а н ц е р а розвинула ся широка політична дебата, що обертала ся головню коло трьох питань: створення самостійної Польщі, відокремлення Галичини та відносин Австрії до Угорщини.

Австрійське політичне Товариство громадить у собі прихильників т. зв. „великої Австрії“. З програмового становища велико-австрійців впливає їхнє негативне відношення до створення самостійної Польщі й відокремлення Галичини. Вони домагають ся, щоб польські землі, відірвані від Росії, разом з польською частиною Галичини увійшли в склад австрійсько-угорської монархії яко третя складова частина побіч Австрії й Угорщини, при чім Польща одержала-б повну національну автономію. Само собою розуміть ся, що відокремлення Галичини йде цілком в розріз з їхньою політичною програмою, бо замість побільшувати Австрії — зменшує її. Намірене відокремлення Галичини попадає в суперечність ще й з другою основною точкою їх програми:

автономією народів в Австрії, бо є здійсненням діаметрально протилежної політичної програми, а саме автономії країв. Під сьм оглядом політична програма велико-австрійців сходиться з програмовим становищем австрійських Українців, які домагають ся перестрою Австрії на основі національної автономії. Українське домагання поділу Галичини на українсько й польську провінцію являєть ся саме приложенням засад автономії народів до національних відносин у Галичині. Отсе становище Українців заступав на згаданім дискусійнім вечері пос. др. К. Трильовський, взявши участь у дискусії.

На тему відокремлення Галичини говорив на зборах, уладжених німецькою демократичною партією, дня 14 с. м. барон Гок, посол до Державної Ради з Відня. На жаль, його реферат був дуже слабо опрацьований, от така собі поверховна балачка. Референт виявив дуже мале ознайомлення з питанням, не зорієнтував ся навіть в тім, що автономія народів се цілком инша політична ідея ніж автономія країв. Се незнання основних ріжниць допровадило референта до того, що у відокремленню Галичини добавчував крок до здійснення домагання автономії народів! Жаль, що українські бесідники, які забирали голос у дискусії (ред. Калинович і пос. др. Трильовський) не звернули уваги на се засадниче непорозуміння. Одно треба з вдовolenням зазначити, що, як референт, так і дискусанти заявили ся однозгідно за національною рівноправністю Українців у Галичині та висловили рішуче домагання, щоб парламент, ухвалюючи відокремлення Галичини, створив рівночасно непохитні гарантії, які запевнювали-б Українцям у Галичині повноту прав і свободу розвитку. Було-б дуже бажаном, щоб українські послы пильно слідили за такими зборами, які обговорюють такі важні життєві для нас питання, й основними викладами старали ся зеднати публічну опінію Віденців для українських домагань. Зле стало ся, що досі сього не роблено, але се занедбаня можна ще направити.

До політики належать безперечно також процеси о головну зраду, які провадять ся тепер перед військовим судом у Відні. Саме 28 жовтня відкинув касаційний трибунал зажадення неважності проти вироку, який засудив чеських парламентарних послів: Хоца на 6 років, Буржіваля на 5, Войну й Нетоліцкокого по однім році в'язниці за участь у головній зраді, якої допустив ся посол Масарик.

В сих днях ведеть ся касаційна розправа проти вироку на посла Крамаржа, молодо-чеського провідника, котрим засуджено Крамаржа на кару смерти за головну зраду.

Як обвинені о головну зраду засіли на лаві оскаржених у процесі, що саме тепер розпочав ся, два редактори „Часу“, чеського органу партії реалітетів (Масарика), Ів. Гаєк і Кирило Душек, разом з ними адвокат і соціалдемократичний посол др. Совкуц, бувший урядник поліції і радник двора Оліц, трьох студентів університету й дві жінки.

Від кількох місяців ведеть ся перед віденським військовим судом карна розправа проти цілої громади галицьких і буковинських москвофілів, оскаржених о головну зраду. Обвинені брали в часах мира живу участь у пропаганді москвофільства серед українського населення Галичини й Буковини та тішили ся, як відомо, великими симпатіями у бувших ц. к. намісників Галичини (Пінінський, Потоцький, Коритовський), у східно-галицької шляхти, вшех-поляків і т. под.

В. Т.

Огляд воєнних подій.

Воєнні події в останніх двох тижнях вели ся на російським фронті з такимже успіхом для Росіян, як і в минулім місяці. Як тоді, так і тепер російські наступи спрямовано передовсім на становища союзників на Волині й між Наравкою та Золотою Липою в Галичині. Як тоді, так і тепер покінчили ся вони для нападаючих повною невдачею. Чи сими завзятими наступами сподівали ся Росіяне проломити ся в напрямі на Львів і Ковель, чи вели їх тільки для здержання сил союзників від перекинення частини їх на ру-

мунські фронти, не знати. Дуже можливо, що великі змагання Росіян на згаданих точках фронту, як і одночасні наступи Італійців над Сочєю, стоять у звязі з плянами й замірами держав порозуміння для всіх побовиц. На буковинським фронті в полудневих лісистих горах панує від якогось часу спокій. Военні підприємства утрудняє тут мабуть осіння пора, сніги й недостача добрих доріг. Одначе можливо, що російські сили з сеї часті фронту пересунуто на інші. Бо в звідомленню генерального штабу читаємо нараз, що Росіяне появили ся в північній Семигороді, у відтинку Тельгеш, де посунули ся вперед, і коло Кірлібаби. З того самого джерела виходить, що появу Росіян стверджено і в сурдучькій просмику.

Не вгавали бої в минулих тижнях і на цілім семигородсько-румунським фронті. В просмику Тельгеш виступили до бою Росіяне. В полуднево-східній Семигороді виступили до завзятої й довгої боротьби дуже численні румунські війська, що мали здавна знаменито приготовані становища. На східнім крилі були вони в наступі. Немалі бої вели ся також у сурдучьким провалі й на захід від нього. Здасть ся, що на північній румунській границі, а може й на полудне осягнуто вже однастайність фронту, від якої заповідали собі так багато Росіяне й Румуни. Питання тільки, які великі сили дали Росіяне на поміч своїм новим союзникам. Коли вони невеликі, то знак, що їх забрано з волинського або з буковинського фронту. Та Росіяне приготавляють мабуть більші зміцнення для Румунів у формі окремих формацій. На котрім головнім румунським фронті, на півночі чи на полудні, вони їх вставлять, поки-що також не відомо. Так само не можна сказати нічого певного, які наслідки будуть мати виступи австрійських моніторів, а радше перевозженне союзних військ на лівий беріг Дунаю на заході від Рушук, коло Піргошу й інших місцевостей. В сих місцевостях і в Добруджі ще не відкрили карт грачі. Від часу, як Макензен видав приказ до армії, в якій дякує воюючим за подвиги, не було в Добруджі ніяких подій. Щойно в останніх днях зачинають там рушати ся румунсько-російські сили.

На західнім фронті по кривавих боях 22 й 24 жовтня с. р., які загально уважають ся боевими днями першої класи, панував кілька днів спокій. Аж 27 жовтня зачали ся знову бої піхоти на північній березі Сомми. По сильнім артилерійнім підготуванню пішли англійські війська до наступу через лінію Гедекур-Лебеф, а французькі в околицю Морваль, одначе Німці відбили їх всюди огнем артилерії й машинових крісів, а на північній сході від Морвалю в рукопашній боротьбі. По кількох днях спокою зачали ся зараз в перших днях падолиста нові сильні частинні наступи піхоти. Надармо силували ся Англійці посунути ся з великими силами вперед з простору Курселет і з лінії Гедекур-Лебеф. Дня 5 падолиста виступили разом Англійці й Французи знову з величезними силами до могутнього удару проти німецького фронту на те, щоб на 20-кілометровім просторі від Ле Сар по Бушавен потерпіти величезні втрати за незначній місцевий успіх. Одночасно з сими боями над Соммою вели ся дуже тяжкі боротьби на східній березі Маса в просторі Вердену. Вже в попереднім нашім огляді зазначили ми важний успіх Французів під Верденом, а саме здобутте, а радше відбитте форту Дуомон. Після сього успіху прийшов на чергу й дальший: в ночі з 1 на 2 падолиста мусіли Німці опорознити і другий форт Во. Тепер Французи є знову панами цілої кріпости разом з усіма її фортами. Німці переложили боеву лінію назад на приготовані становища.

На фронті Сочі почала після однотижневого спокою по восьмім великим наступі Італійців наново свою діяльність артилерія. По короткім приготуванню вирушили дві італійські армії на 20-кілометровім фронті від Вертойби по Ямяно до нечувано завзятого приступу. Хоч Австрійці були на сей наступ від довшого часу приготовані, влучив він їх незвичайно сильно. Не зважаючи на се, наступ Італійців здержано, але їх успіхи немаловажні. Вони відсунули австрійську боеву лінію в кількох місцях на кілька кіломе-

трів на схід і здобули кілька гармат. До пролomu фронту не прийшло ніде.

При армії Сарая не зайшли в останніх часах ніякі важніші події. Военні кореспонденти зазначають згідно, що тепер є виключеною річю, щоб вона могла в найблизнім часі вплинути як небудь на події в Румунії. Причина малої здатности армії Сарая лежить мабуть у її нестрім складі. Се справжня мішанина народів з вавилонською язиковою змішкою, а до того поодинокі її відділи складають ся з найгірших армій, до яких належать. Карність має бути для них зовсім чужим поняттям, а Італійці й Португальці втікають перед Болгарами при кожній нагоді. Тільки одні Сербі борять ся добре, одначе вони здештовані, а до того лютують між ними пошести. Полученне східної армії з італійськими оружними силами в Албанії, якого недавно довершено, не поліпшить положення сеї армії, бо італійські війська в Албанії загалом нечисленні й можуть вистарчити тільки до удержання зайнятої ними області.

На турецьких фронтах не було ніяких важніших подій. Тільки в Персії завдяки успіхові Турків на північний схід від Гамадану (на дорозі через Касвін до Тегерану) й коло Сакіс (на полудневий схід від озера Урмія) повело ся їм посунути свою боеву лінію далеко вперед. I. H.

До наших читачів і прихильників

Стоїмо під вражінням заповіді утворення Польського Королівства й відокремлення Галичини. Акти про се з дня 5 падолиста викликають сумнів про можливість хочби частинного розв'язання української справи до думці наших змагань. Є небезпека, що коли зайнятих центральними державами українських земель не віддасть ся назад Росії, то прилучить ся їх до польської держави. На се вказує обставина, що вже й тепер ті землі трактують окупаційні власти на практиці як польські землі.

Хоч означенне границь польського королівства, як і практичне переведенне цілої справи утворення польської держави, відкладаєть ся на кінець війни й хоч не відомо ще, як скінчить ся війна, якого ще пересунення дізнають боеві лінії воюючих держав, проте вже тепер з певністю можна сказати, що розв'язанне польської справи припаде в уділ центральним державам, а перед Українцями наново вирисовуєть ся альтернатива — Росія або Польща.

Щодо третьої евентуальности — безпосереднього зв'язку українських земель, що були при Австро-Угорщині перед війною, й відбитих у часі війни з центральними державами й зорганізування сих земель в окреме правно-державне тіло, — то над нею стоїть великий знак запитання.

Покликуючи ся на комунікат Президії Союзу визволення України й резолюції Загальної Української Ради в справі проклямування польського королівства й відокремлення Галичини (див. Вістник, ч. 124), просимо наших читачів і прихильників по зрілій розвазі над витвореною політичною ситуацією присилати нам на письмі свої уваги й ради в справі витичних ліній політики Союзу, виложених в його платформі, й політичних перспектив для Українців загалом, беручи при сїм під увагу фактичне трактуванне центральними державами української справи в зайнятих областях (див. стаття „Дві частини одної Польщі“, Вістн. ч. 124) й загальне военно-політичне положенне воюючих держав та їх змагання.

Ходить нам про виясненне політичної опінії української суспільности в таку важну історичну хвилю, а зробити се можна в даних обставинах тільки при помочи письменної анкети.

Відгукнути ся на наш зазив, поодинокі чи групами, просимо всіх Українців, без огляду на передвоенні й теперішні кордони, при чім замічаємо яко само собою зрозумілу річ, що з надісланих голосів у часописи використаєть ся тільки те, що буде надавати ся до публичного оголошення. Письма надсилати під адресою: Редакція Вістника Союзу визволення України, Wien, VIII., Josefstädterstr. 79.

3 голосів читачів про відбудову Польщі.

Під вражінням проклямації в справі відбудови Польського Королівства пише нам один з полонених: Ш. Добр. Я думаю, що наша праця не піде за ніщо, а ми своє таки виконаєм, як і Поляки, котрим уже дали окремішність. Тепер і иншим, як Українцям та Москалям, западе в голову, що се правда, що осередні держави дійсно визволяють народи зпід ярма та дають їм те, чого вони домагають ся. Осередні держави не поступають так, як Росія, що, не успівши загарбати малої частини Галичини, вже нищить те, що їй рідне. Я думаю, що тепер черга стоїть за нашою Україною. Бажаю всього найкращого Товаришам.

Вісти.

Українська гімназія в Києві. П. з. „Українська гімназія“ подає „День“ у ч. 290 (з 21 жовтня ст. ст.) ось що: „Якийсь час тому член першої Думи Шемет поробив заходи в куратора наукової округи в справі відкриття української гімназії в Києві. Сій просьбі відмовлено. Нині Шемет разом з депутатом Александровим їздили в сій самій справі до міністра народньої просвіти гр. П. Ігнатева. Міністер відніс ся прихильно до згаданої просьби під умовою, що основником гімназії буде не Шемет, засуджений за виборзький поклик. Міністер відніс ся також прихильно й до користування українською мовою яко помічною в народніх школах у місцевостях з українським населенням“.

3 життя полонених. Ось що пишуть з одного табору полонених у Німеччині про культурну працю в сім таборі наших земляків.

Лише рік пройшов, як на добре почала ся просвітна праця в нашім таборі, й тепер хотіло ся-б переглянути сей рік тяжкої боротьби та праці, застановивши ся над тим, що зроблено за сей час. В осени минулого року починаєть ся плянова просвітна діяльність. Одна за другою повстають організації: Центральний Комітет, Кооперативна Чайня, різбарня. Виклади й реферати по вечерам ведуть ся систематично та стягають за кожним разом все більше слухачів. Починають ся перші курси для неграмотних. Поволі, але крок за кроком ширить ся просвітна й організаційна праця. Потреби часу викликають нові організації. Повстає національна секція, де ведеть ся освідлююча праця в національнім дуєі, ширить ся соціальна секція, котра освітлює соціально-політичні питання. Театр набирає все більшої ваги й в звязку зі співацьким і музичним товариством робить ся важним виховуючим чинником. Кожний новий день приносить деякий успіх у справі просвіти й організації широким кругів полонених. Незвичайно велике значінне в ділі освіти відіграє народня школа, котра повстає в середині зими з окремих курсів. Вона притягає сотки полонених, число яких скоро добігає поважної цифри — 800. В часі свого першого випуску в цвітні сього року вона дає поверх 200 грамотних, що поступили до школи цілком безграмотними, а зі старшої класи випускає яких поверх ета цілком свідомих щирих Українців. Тимчасом по організаціях ведеть ся мовольна, непомітна назверх праця. Тут також приходиться ся починати з азбуки громадського життя. Ширить ся та набирає сили національна українська думка. Непомітно праця пускає такі глибокі корні в широкі маси, що впливає не-обхідність дати певну форму зміцнілому національному почуттю. Так повстає „Запорозька Січ“, гімнастичне та пожарниче товариство. Ще ранійше закладаєть ся таборова часопись і таким чином закріпляєть ся вплив на широкі веретви полонених, навіть поза табором, на робітничих командах. Ми не маємо можливости тут застановити ся навіть на всіх найважнійших проявах просвітної праці, що вела ся через цілий рік у таборі. Багато енергії й тяжкої праці затрачено на поширення вільної думки між полоненими. Але зерно впало на гарний ґрунт і дасть ще свої плоди в будуччині. Як дитина, напوماчки пішов наш полонений по новому шляху. З кожним кроком росли потреби його душі, цікавість і охота до знання, а з ними набирала йли

думка про кращу долю, сміливість і рішучість до боротьби. Тисячі книжок, що розходять ся з бібліотеки, многолюдність вечірніх викладів, дисциплінованість і оживленість організаційних зібрань — все се свідчить, що полонений нашого табору проснув ся, думає, шукає і навіть уже тут бореть ся за свої думки й ідеали. Хай сі ідеали ще не викристалізували ся вповні, хай думки ще не цілком ясні, але перший крок зроблено й тяжкий труд не пропав даром. Наскільки велике значінне буде мати ся праця для життя цілого українського народу, трудно тепер сказати, лише можна сказати одно: ті тисячі полонених, що повернуть до дому, понесуть з собою свої нові вже думки: своє знанне та могутне бажанне волі своему народови. Стократним гоном понесуть ся відтуки теперішньої праці по всій широкій Україні. Там, на ріднім ґрунті, під блакитним небом серед рідних широким степів неньки України, буйно виросте молодий проріст. Там ідеї перетворюють ся в діло та приведуть народ, що проснув ся, до бажаної волі та незалежности. *Грицько.*

Скільки коштує Росію війна? З офіціальних обрахунків, предложених російським правительством Державній Думі, видно, що Росія витратила досі на війну: в 1914 р. 6.312 мільйонів карбованців, в 1915 р. — 12.134, а видатки до кінця 1916 р. мають бути 12.870 мільйонів карб. Се значить, що колиб навіть війна скінчила ся тепер, то не рахуючи видатків на розпущенне військ до дому, на війну викинено вже 31.316 мільйонів рублів! Сі гроші казна позичила здебільшого закордоном на дуже великий процент, — дещо позичила також не на легких умовах в самій Росії через свої російські банки й ніхто инший, а народні маси, в тім числі й українські селяне, яких ніхто не запитував, чи хотять вони чи ні воювати за „матушку-Росію“, примушені будуть сплачувати сі величезні довги збільшеними на довгі роки податками.

Українські народні школи в таборах полонених. В кількох таборах полонених в Австрії й Німеччині існують правильно зорганізовані українські народні школи, до яких ходять неграмотні або ті, що забули здобуту в російських школах грамоту полонени Українці. Одна така школа в таборі S, названа іменем відомого українського педагога Б. Грінченка, має чотири класи й шість відділів і числить 234 учеників. Наука відбуваєть ся кожного дня від 7 до 10 години рано. Плян науки пристосовано очевидно до віку учнів. У школі учать також німецької мови й технічних наук.

„Приємно бачити, — пишуть про сю школу, — як кожного ранку кваплять ся до школи на лекції учні, між якими немало й бородачів або навіть і тих, які колись кричали „не нада“. Приємно бачити їх усіх над пильною працею за шкільними столами. Тут не на словах, а на ділі виповняють заповіт Грінченка: „Праця єдина з неволі нас вирве!“

Як обходять ся з Українцями в російській армії? Про се подає дуже цікавий факт „Русській Вѣстникъ“ (ч. 96). Якийсь взятий у полон офіцер Українець зложив запроголоване зізнанне про становище офіцерів Українців у російській армії: Становище офіцерів Українців під кождим оглядом понижуюче. В окопах вони є, правда, рівнорядними товаришами з Москалями, але зовсім инші відносини вже на задніх позиціях. Тут дивлять ся Москалі на Українця згори й бокують від нього. Йому говорять в очі, що „Малорос“ не вмє себе вести як слід у поряднім товаристві й длятого його виключують з такого товариства. В мирні часи, що ні було-б, все лишить ся по старому, бо офіцер Українець уважаєть ся через своє походженне негідним зайняти якесь визначне місце. Ранених офіцерів Українців посилають чим скорше назад на фронт. Коли офіцери Москалі цілими місяцями тинають ся поза фронтом, „Малороса“, як тільки встане з ліжка, узнають здатним до служби в полі. Коли офіцера, що зізнавав, у січні 1916 р. четвертий раз ранено в груди, його лічили тільки тиждень у шпиталі в Кускові коло Москви, а потім його примушено, хоч він ще не очунав після важкої хвороби, повернути назад в окопи. Як ні хоробро бують ся Українці, проте не одержують вони ні нагород, ні відпусток. Також конфіскуєть ся часто їх листуванне.

Запад московського всеславянства. „Новое Время“ доносить: „Заснований з початку війни в Москві всеславянський комітет розпадаєть ся. Перший виступив з нього Гучков, потім Ф. Котов та А. Сідоров, який виконував обов'язки містоголови; нарешті заявили про свій вихід з числа членів славянського комітету В. й І. Дурново. Причина масової втечі членів з всеславянського комітету та, що в його склад входять люде, працювати з якими не можливо“. Інші російські часописи доносять уже про розв'язання всеславянського комітету, додаючи, що безпосередньою причиною розв'язання були спірки між членами комітету, заснованого для зміцнення солідарности та збільшення взаємних відносин між спорідненими славянськими народами. Виходячи з комітету, брати Дурново заявили, що вони не можуть працювати з людьми, які дбають не про добробут славянства, а про власні інтереси. Чи дбали відомі російські реакціонери Дурново про добробут славянства більше від інших членів комітету, з якими вони не могли „працювати“, се дуже сумнівне. До відомостей про розклад і закриття всеславянського комітету в Москві треба додати, що саме Москва була найбільшим осередком всеславянської агітації, демагогії та запоморочення славянських народів; а заснований незвичайно вчисто з початку війни й закритий тепер всеславянський комітет уважав ся одним з головних осередків всеславянського або, правильніше сказати, всемосковського руху. Закриття сього комітету може бути символістичним для западу цілої політики російського войовничого панславізму.

З галерії російських „освободителів“. У „Русск-ім Слов-і“ з 12 н. ст. жовтня с. р. ч. 224 читаємо: Вернув до Одеси присяжний повірений (адвокат) К. Струменський, який їздив на підставі спеціальної постанови воєнно-полевого суду до Чернівців боронити капітана Тесленка. Капітана Тесленка обвинувачувано в тім, що, переходячи зі своїм транспортом через Буковину, конфіскував у мирних мешканців різні речі без дозволу властей, а крім того під час львівських операцій зажадав від одної дідички візка й коней, грозячи в разі відмови взяти їх силою. Справу розбирали у воєнно-полевому суді в Чернівцях, в будинку карного суду, при відчинених дверях. Проводив генерал Енгельке. Переслухано багато мирних мешканців Буковини й воєнну службу. Суд відкинув оскарження за мародерство, а узнав Тесленка винним за надужиття власти й засудив його на замкнення в кріпости на один рік.

У сій самій часописи з дня 18 н. ст. жовтня с. р. ч. 229 читаємо дальше: У київським воєнним суді при відчинених дверях розбирали справу б. помічника начальника жовківського повіту в Галичині, Вячеслава Кониського, якого обвинувачено в мученню арештанта. Виконуючи з поручення свого начальства допит у справі убиття невідомими особами мешканця Галичини Пастернака й допитуючи запідозреного Кадука, Кониський в ціли вимуштити в нього признання або взаівку, хто убив Пастернака, приказав стражникам роздіти його, покласти на землю й пороти нагайками по спині й заді, посируючи рани сіллю й поливаючи водою. Мучення Кадука, по словам акту оскарження, тривало коло двох годин. Боячи ся нових мук, Кадук на другім допиті зізнав фалшиво, що Пастернака убив Степан Марцина, якого також взято на муки. Кониського оскаржено по 1-й часті 345 § карн. код. На слідстві у суді один зі свідків заявив, що обвинений поступив згідно з розпорядком генерал-губернатора Галичини, в якім сказано, щоб при допитах за проступки урядники не церемонили ся з запідозреними особами. Два другі свідки, які у вступнім слідстві ствердили факт жорстокого мучення Кадука під час допиту його Кониським, у судовім слідстві зм'яли свої зізнання й заявили, що обох запідозрених сильно побито ще перед допитом їх Кониським. Суд увільнив обвиненого.

В Росії запрагають нові кадри населення в салдацький мундур! До швайцарських газет доносять з Петербурга, що царським указом звелено переглянути наново по цілій Росії всіх муштин у віці від 18

до 48 року в цілях забрання їх до воєнної служби.

Що се значить?

Се значить, що господарства мільонів населення на Україні лишать ся зовсім без догляду й засуджені одним почерком царського пера на руїну.

Се значить, що нові мільони жінок, матерей і дітей має зостати ся знову сиротами на втіху тій жмені сильних і високих, яка своїм безголовем втягнула Росію у війну.

Але се значить також, що нові мільони одержать гвинтовки в свої руки й що вони вертатимуть ся до дому не з порожніми руками та не розеднані, а озброєні й цілими збитими полками. Чи-ж можуть вони після всіх безмежних злиднів мовчати? І чи не краще їм спалахнути святим гнівом і оружною рукою зажадати тих прав, яких так довго стільки мільонів не може ніяк діждати ся?!

Проти Мілюкової „заяви“. Пишуть нам, що в однім таборі полонених Українців у Німеччині відбуло ся 14 жовтня таборове віче, на яким крім обговорення таборових справ і подання новинок із подій на фронтах та зі світової політики один із товаришів-офіцерів виголосив реферат з приводу того, що провідник кадецької партії зложив заяву в українській справі.

Реферат був досить докладний і ґрунтовний. Референт зі всіх боків розглянув політику російського правительства в українській справі, як ся україножерна політика з часом все зростала й дійшла до таких розмірів, що аж пхнула російське правительство до війни, щоб здобути Галичину й доцита знищити ненависний йому український рух.

Далі референт застановив ся над тим, як війна загалом і зособна поведження російських властей у Галичині й безоглядне нищення ними всього українського у великій мірі причинили ся до того, що за кордоном глибше пізнали наш край та нашу справу. А коли завдяки діяльності С. В. У. про нас голосно заговорив весь культурний світ і російське правительство побачило, що йому вже ніхто не вірить, почуло, що під ним захитав ся ґрунт, воно пригадало на кадетів, які зробили йому добру прислугу ще під час російської революції, й післяло Мілюкова за кордон, щоб той поробив нам деякі обіцянки.

В довгій та суперечній в собі заяві п. Мілюкова ясно пробиваєть ся з одного боку змагання кадетів заманити нас в свій табір, а з другого бажання російського правительства перенести українську справу до Росії, бо се, мовляв, „наша хатня справа“.

По рефераті й дискусії віче, на яким було присутних поверх 600 люда, ухвалило резолюцію з приводу заяви п. Мілюкова такого змісту:

Ми, полонені Українці табору В., у заяві, яку зложив п. Мілюков у швайцарській газеті, добачуємо не що инше, як тільки іронію й глузування над нашою справою; в ній добачуємо лиш спритний маневр панів-кадетів, яким вони хочуть відвернути нашу увагу від дійсного стану річей і приманити до свого табору.

В своїй льяльности до московського правительства пани Мілюкови зайшли так далеко, що навіть уже й за межами російської держави випробовують свою провокаційну тактику. Тому ми рішуче протестуємо проти сього й заявляємо, що ніякої ласки від блюдолизів московського правительства не потрібуємо!

Навчїть ся насамперед боронити інтересів свого народу й гідности Державної Думи, тоді тільки ви матимете право говорити за інших!

Ми стоїмо на становищі Союзу визволення України й певні того, що тільки сим шляхом здобудемо собі належне право. Тільки розвал „єдиної і неделімої Росії“ принесе волю українському народови, як також і всім иншим поневоленим нею націям.

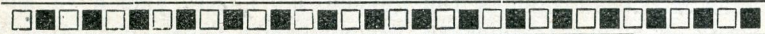
Східноєвропейські вечірки. 20-ий з ряду східно-європейський вечір, що відбув ся в залі „Райнгольд“ 1 с. м., відкрив Імгоф Паша, колишній учасник німецької військової місії для реорганізації турецької армії й відомий також

у літературі знавець турецьких відносин, промовою, в котрій зробив перегляд тих поступів, які виказала турецька держава й турецький народ від часу заведення парламентарного ладу в 1908 р. Імгоф Паша констатував, що від того часу Туреччина рішучо вступила на дорогу реформ у політичній устрою, в господарській і соціальній життю. Енергія, з якою народ і його правительство взяли ся до діла організації та творчої роботи на всіх полях національного життя, дозволяють сподівати ся для старої держави Османів, котра перебула стільки криз і котру як невилічено хору засуджено вже на смерть, як найсвітлішої будуччини. Зосібна Німеччина не може жалувати, що йде в світовій війні поруч з Турками, бо події показали, що відродження Туреччини на полі творчої роботи відбило ся також на турецькій армії, яка виступає в теперішній війні як цілком рівновартний, якій би не було європейській армії, військовий чинник.

В дальшій тягу вечера забрав слово пан Кавліц, щоб зробити кілька заміток про положення жінки в Туреччині й загалом у мусулманському світі. Представлення пересічного Європейця в сій справі, думав пан Кавліц, спочивають на тім, що він довідав ся про світ Сходу з „Тисячі й одної ночі“ та з принагідних описів. На ділі при осужденню положення мусулманки в наших часах треба відкинути всякі перестарілі шаблони. Насамперед впливає на відношення до жінки в тих, що присягають на Коран, їх культурний стан. Інакше положення жінки в дикій Арабії, недіткнутої культурою, інакше знов у тих краях мусулманського світа, котрі вже втягнені в круговорот європейського життя. Отже тут міродатний той самий чинник, який рішає про положення жінки в родині та суспільності також у інших культурних, зосібна в християнських народів, у котрих у відношенню до жінки відбуваєть ся еволюція, яка не закінчила ся й до нашого часу.

Подруге Кавліц уважав за потрібне збити деякі пересуди щодо супружного права, установленого ісламом. Магомет не приписав многоженства, як то переважно думають, а лиш дозволив його, роблячи, як то робили й інші релігійні реформатори, уступку поганським звичаям своїх вірних. Іслам закладає уже в собі поступ на полі супружних відносин, установляючи для мужа й муштини супроти жінки не лиш права, а також і обовязки. До того многоженство не є і не було в мусулманському світі масовим явищем. На гарем може дозволити собі лиш той, хто має відповідні засоби, щоб удержати згідно з своїм станом і з вимогами, які ставить звичай, кілька жінок. Також з розводом у мусулман рід стоїть не так просто, як то собі не один Європейець думає. Приписи Корана про розвід не такі ліберальні для мужа й дають охорону жінці против його самоволі і капризів.

Один з найблизших вечерів у сім місяці має бути знову присвяченим українським справам, головню українській музиці.

Свій до свого!

Українська кравецька робітня.

Рік оснування 1904.

Теодор Савула, Wien, I., Riemergasse Nr. 2

Подає до ласкавої відомости п. т. земляків, що виконує всякого роду роботи кравецькі, як мужеські, так і жіночі з добірного матеріалу — солідно й по уміркованій ціні. Одяги мужеські, жіночі, священнічі, військові та студентські. Добірний склад матерій на місці, від найдешевших до найвибагливіших.

Спішіть з замовленнями!

В адміністрації „Вістника“ (Josefstädterstraße 79/6, Wien, VIII. Телефон 13.430, чек. конто 107.090) можна ще набути такі видання „Союзу визволення України“:

Олександр Скоропис-Иолтуховський. Значінне самостійної України для європейської рівноваги	к. г. —20
Т. Шевченко. Кобзарь. Вип. 1 і 2. Кождий випуск бр. 1— в опр.	1 40
Проф. М. Грушевський. Як жив український народ. Коротка історія України. З малюнками і картою України	—50
Сім пісень. Гостинець для українських воєків. З нотами	—20
Др. Б. Барвінський. Звідки пішло імя Україна	—20
Краснов. Що тепер дієть ся в Росії	—10
Др. М. Лозинський. Галичина в життю України	—60
Українські колядки	—20
Холмщина	—30
М. Возняк. Наша рідна мова. З портретами	—10
Проф. І. Шишманов. Родя України в болгарському відродженню (Вплив Шевченка на болг. поетів передвізвольної доби)	—20
Проф. С. Томашівський. Церковний бік української справи	—30
О. Кириленко. Українці в Америці	—50
Др. І. Крипакевич. Українське військо. Короткий історичний нарис з малюнками	—40
Др. А. Цегельський. Русь-Україна і Московщина-Росія	—80
Др. Осип Назарук. Слідами Українських Січових Стрільців. З малюнками	Брошур. 3 50, в оправі 4 50
Prof. M. Hruschewskij. Geschichte der Ukraine. Teil I	6—
Prof. M. Hruschewskij. Die ukrainische Frage in historischer Entwicklung (Укр. справа в історичнім розвитку)	—50
G. Kleinow. Das Problem der Ukraina. Українська проблема. (Про умови самостійної української держави)	—20
Dr. S. Rudnyckij. Ukraina. Land und Volk. Eine gemeinfaßliche Landeskunde. (Україна. Край і нарід. Загальнодоступна географія України), брошур. 10—, в оправі	12—
Україна. Край і нарід. 40 образків з вище наведеної книжки	2—
H. Boczkowski. Ukrajina a ukrajinská otázka. (Україна й українське питання) По чеськи. З картою України	1—
V. Choma-Dovski. Ukrajina i Ukrajinci (по хорватськи).	1—
Пам'яті Івана Франка (опис життя, діяльності й похорону). Зладив М. Возняк	1—
Богдан Заклинський. Що треба знати кождому Українцеві? Третє видання, з картою України	—30
Іп. Бочковський. Фінляндія та Фінляндське питання	1 20
Володимир Гнатюк. Національне відродження австро-угорських Українців (1772—1880 р)	—80
Др. Евген Левицький. Лєси в Німеччині	—80
М. Богданович. Білоруське відродження	—40
Наша Пісня. 10 пісень з нотами	—40

Інші видання:

Ростислав Заклинський. Світогляд І. Франка. Ціна 20 с.	
В. Винниченко. На пристані та инше	—40
Біблія { в полотняній оправі К 3.— . . . . з пересилкою 4,—	
„ в шкіряній оправі „ 5.— . . . . „ 6,—	
Новий Завіт { злчайним письмом —60 . . . . . „ —80	
„ старослав. письмом —60 . . . . . „ —80	
Біблія на моск. мові { в пол. опр. 4.— . . . . „ 5,—	
„ в шкір. опр. 5.— . . . . „ 6,—	
Новий Завіт. Синодальне видання 1.—	1 30

Гроші просимо висилати одночасно переказом або чеком ч. 107.090.

Адміністрація.

Зміст: Маніфест Української Парламентарної Репрезентації українського народу галицької й володимирської землі. — Українська парламентарна репрезентація. — Н. В. Росія та Сербія (продовження). — Катря Гриневичева. Весілля Карапузьки. — З поезій полоненого О. Кобця. На осінні мотиви: У лісі. Над потоком. У місті. У таборі. — З українських часописей. — В. Т. Політичний огляд. — І. Н. Огляд воєнних подій. — До наших читачів і прихильників. — Вісти: Українська гімназія в Києві. З життя полонених. Скільки коштує Росію війна. Українські народні школи в таборах полонених. Як обходять ся з Українцями в російській армії. Запад московського веславанства. З галерії російських „освободителів“. В Росії запрягають нові кадри населення в салдацький мундур. Проти Мілжової заяви. Східноєвропейські вечірки.

Відповідає за редакцію: Микола Троцький.
З друкарні Адольфа Гольцгавзена у Відні.